



UNIVERSITETI I EVROPESJUGLINDORE
УНИВЕРЗИТЕТ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА
SOUTHEAST EUROPEAN UNIVERSITY

Fakulteti i Shkencave Shoqërore
Bashkëkohore
Факултет за современи
општествени науки
Faculty of Contemporary Social
Sciences

STUDIMET PASDIPLOMIKE – CIKLI I DYTË

TEZA:

KONTRIBUTI I BE-SË NË LUFTËN KUNDËR KORRUPSIONIT NË VENDET E BALLKANIT PERËNDIMOR

KANDIDATI:

LIRIDON USEINI

MENTORI:

ABDULLA AZIZI

Tetovë, Prill 2020

Deklarata e autorësisë

Kjo deklaratë është bërë më datë 16/04/2020

Unë, Liridon Useini student në fakultetin e Shkencave Shoqërore Bashkëkohore në Universitetin e Evropës Juglindore, deklaroj se punimi i titulluar **“Kontributi i BE-së në luftën kundër korrupsionit në vendet e Ballkanit Perëndimor”** është puna ime origjinale. Të njëjtin punim nuk e kam kopjuar nga asnjë punim të studentëve tjerë, apo nga ndonjë burim tjetër përveç atyre burimeve të cituara në mënyrë të rregulltë, apo për të cilat është vënë shpjegim eksplicit në tekst, apo i njëjti nuk ka qenë pjesë e ndonjë punimi të shkruar nga unë apo ndonjë person tjetër.

16/04/2020

Liridon Useini 258334

Data e dorëzimit të punimit

Emri i studentit (nr. ID)

Unë, Donika Bakiu, magjistre e studimeve albanologjike, po ashtu lektore, nën përgjegjësi morale dhe materiale, më datë: 16.04.2020, jap këtë:

DEKLARATË

Me të cilën deklaroj se kam lektuar Tezën e Masterit me titull: **“KONTRIBUTI I BE-SË NË LUFTËN KUNDËR KORRUPSIONIT NË VENDET E BALLKANIT PERËNDIMOR”**, të kandidatit Liridon Useini.

Tetovë, 16.04.2020

Donika Bakiu

Nënshkrimi: *D. Bakiu*

Posta elektronike: db20787@seeu.edu.mk/donika_te@hotmail.com

Parametrat e vërtetimit të disertacionit

Përmes këtij dokumenti, po ashtu konfirmoj dhe deklaroj me vullnet të lirë, se ky punim diplome do të vendoset zyrtarisht në Arkivin e Universitetit të Evropës Juglindore, me të drejtat dhe lejimet e mëposhtme:

- Ky punim diplome është pronë ligjore vetëm e Universitetit të Evropës Juglindore
- Universiteti i Evropës Juglindore ka të drejtën ligjore për të bërë kopje të këtij punimi vetëm për qëllime akademike dhe hulumtuese, e jo për qëllime tjera
- Universiteti i Evropës Juglindore ka të drejtën ligjore të digjitalizimit të përmbajtjes së temës së diplomës për Bibliotekën e Universitetit të Evropës Juglindore
- Universiteti i Evropës Juglindore ka të drejtën ligjore për të bërë kopje të temës së diplomës në shërbim të këmbimeve akademike mes institucioneve të arsimit të lartë.

FALENDERIME

Me shumë kënaqësi do të doja të shprehja falenderimet e mia të sinqerta për të gjithë ata që më ndihmuan, konsultuan dhe më mbështetën moralisht gjatë realizimit të kësaj teme diplome.

Së pari do të falenderoja udhëheqësin shkencor të kësaj teze, professor **Abdullah Azizi**, i cili me kontributin e tij shkencor dhe metodik, më ka qëndruar pranë, më ka konsultuar, ndihmuar dhe nxitur gjatë gjithë periudhës së punës për realizimin e këtij punimi.

Falenderime shkojnë për të gjithë kolegët e mi të Fakultetit të Shkencave Shoqërore Bashkëkohore, të cilët direkt ose indirekt janë bërë pjesë e punës sime disa mujore në realizimin e këtij punimi. Falenderime shkojnë dhe për kolegët e mi vlerësues, me të cilët kam ndarë disa nga aspektet praktike më të rëndësishme.

Së fundmi falenderimet e mia i takojnë familjes time, prindërve, që me durim e përkushtim më kanë kuptuar, nxitur, ndihmuar e më kanë qëndruar pranë në ditët e gjata të punës për përfundimin e kësaj teme.

TABELA E PËRMBAJTJES

Falenderime.....	4
Lista e figurave.....	7
Lista e grafikëve.....	7
Lista e tabelave.....	8
Lista e akronimeve.....	8
Përmbledhje.....	9
Përmbledhje (Gjuhë maqedone).....	10
Përmbledhje (Gjuhë angleze).....	11

KAPITULLI I: HYRJE

1.1 Prezantim.....	12-13
1.2 Qëllimi dhe objektivat e studimit	14
1.3 Metodologjia e hulumtimit.....	14-15
1.4 Hipotezat.....	15
1.5 Rëndësia e punimit.....	16
1.6 Kufizimet e studimit.....	16

KAPITULLI II: Korrupsioni në vendet e Ballkanit Perëndimor

2.1 Çfarë e shkakton korrupsionin në Ballkanin Perëndimor.....	17-21
2.2 Rëndësia e luftës kundër korrupsionit.....	21-24
2.3 Korrupsioni si problem ndërkombëtar.....	24-26
2.4 Bashkëpunimi ndërkombëtar në luftën kundër korrupsionit dhe mekanizmat.....	26-33

KAPITULLI III: Koncepti i politikave antikorrupsion në BE

3.1 Baza juridike e luftës kundër korrupsionit	34-36
3.2 Zhvillimi i politikave antikorrupsion.....	36-37
3.3 Strategjitë e BE-së kundër korrupsionit.....	38-43

KAPITULLI IV: Kushtëzimi gjatë anëtarësimit përmes luftës ndaj korrupsionit

4.1 Kriteret e Kopenhagës.....	43-46
4.2 Vlerësimi i BE-së mbi politikat antikorrupsion në vendet e Ballkanit Perëndimor.....	47-48
4.3 Vlersimet e komisionit Evropian: Raport i progresit vjetor.....	48-50

4.4 Ndikimi i korrupsionit tek vendet e Ballkanit Perëndimor.....	51-55
4.5 Projektet dhe mbështetja e BE-së për vendet e Ballkanit Perëndimor.....	56-64
KAPITULLI IV: METODOLOGJIA E STUDIMIT PRAKTIK	
5.1 Përshkrimi i studimit.....	65
5.2 Dizajni i studimit të rastit.....	66
5.3 Mbledhja e të dhënave.....	66
5.3.1 Instrumenti i mbledhjes së të dhënave	66-67
5.3.2 Procesi i mbledhjes së të dhënave.....	67-68
5.4 Besueshmëria dhe vlefshmëria.....	68-69
5.5 Konsiderata etike për studimin.....	69
5.5.1 Kufizimet e studimit.....	69
KAPITULLI VI: REZULTATET E STUDIMIT	
6.1 Rezultatet e studimit sasior.....	70-76
6.2 Rezultatet e intervistës.....	77-78
Konkluzione dhe rekomandime.....	79-81
Referenca.....	82-85

Lista e figurave

Figura 1: Kontrolli i Indeksit të Korrupsionit	20
Figura 2: Llojet e korrupsionit.....	24
Figura 3: Rrethi vicioz.....	54

Lista e grafikëve

Grafiku 1: Gjinia juaj?	70
Grafiku 2: Moshja juaj?	70
Grafiku 3: Kombësia.....	71
Grafiku 4: Niveli i edukimit.....	71
Fotografi 5: Cili është profesioni juaj?	71
Grafiku 6: Sa kohë punoni në këtë profesion?	71
Grafiku 7: Sa është i rëndësishëm për ju luftimi i korrupsionit në vendet e Ballkanit Perëndimor?	72
Grafiku 8: Në çfarë niveli mendoni se është korrupsioni në vendet e Ballkanit Perëndimor?	72
Grafiku 9: A duhet një bashkëpunim ndërkombëtar për të luftuar korrupsionin në vendet e Ballkanit Perëndimor?	73
Grafiku 10: Sa luftohet korrupsioni në vendet e Ballkanit Perëndimor?.....	73
Grafiku 11: Cili është niveli i bashkëpunimit me institucionet ndërkombëtare në luftën kundër korrupsionit?	73
Grafiku 12: Niveli i bashkëpunimit të shteteve të rajonit në luftimin e korrupsionit?.....	74
Grafiku 13: Sa ndikon BE-ja në luftimin e korrupsionit në shtetet e Ballkanit Perëndimor?	75
Grafiku 14: Sa realisht shtetet e Ballkanit Perëndimor e luftojnë korrupsionin në vend?	75
Grafiku 15: Cili është niveli i respektimit të rekomandimeve të BE-së për luftimin e korrupsionit?	75
Grafiku 16: A mendoni se lufta ndaj korrupsionit është një nga kushtet kryesore për anëtarësimin në BE?.....	75

Grafiku 17: Cili është niveli i përshtatjes së ligjeve në RMV me ato të BE-së për luftimin e korrupsionit?76

Lista e tabelave

Tabela 1: Dimensioni i politikës antikorrupsion.....36-37

Tabela 2:Organet dhe strategjitë e vendeve të Ballkanit Perëndimor kundër korrupsionit.....57-58

LISTA E AKRONIMEVE

IIK Indeksi i Perceptimit të Korrupsionit

ICRG Udhëzuesi Ndërkombëtar i Riskut të Vendit

KK Treguesi i Kontrollit të Korrupsionit

OECD Organizata për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim

GRECO Organi antikorrupsion i Këshillit të Evropës

KB Kombet e Bashkuara

BE Bashkimi Europian

ANKK Akademia Ndërkombëtare Kundër Korrupsionit

PEKK Partnerët Evropian kundër Korrupsionit

OSBE Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë

Abstrakti

Qëllimi kryesor i këtij hulumtimi është të studioj kontributin e Bashkimit Evropian në luftën kundër korrupsionit në vendet e Ballkanit Perëndimor. Siç dihet qartë korrupsioni ka qënë për një kohë të gjatë dhe është i pranishëm në këto vende, ky fenomen po gryen ekonominë formale dhe po shkakton dëmtime ekonomike të vazhdueshme të cilat në një të ardhme mund të jenë të parikuperushme ose mund të rikuperohen shumë ngadalë në të ardhmen. Ky hulumtim studion të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor për të parë luftën që kryejnë këto vende kundër korrupsionit.

Metodologjia që është ndjekur për të kryer këtë studim i përfshin të dy metodat atë cilësore dhe atë sasiore me qëllim që të kryhet një studim gjithë përfshirës dhe të merren rezultatet e duhura për çështjen në studim. Popullata e zgjedhur në studim është 100 persona të cilën janë nga vendet e Ballkanit Perëndimor ose që jetojnë më tepër se 10 vjet në këto vende. Si instrumente për mbledhjen e të dhënave janë përdorur dy dhe ato: një është anketa të cilën e kemi shpërndarë online, ku theksohet se anketa është një pyetësor i standartizuar i cili përshtatet mirë me situatën ose luftën kundër korrupsionit në vendet e Ballkanit Perëndimor, pyetësi është i strukturuar dhe përfshin 20 pyetje; Instrumenti i dytë është intervista e cila përfshinë 8 pyetje dhe kërkon përgjigje për modelin e luftës së korrupsionit në vendet e Ballkanit Perëndimor.

Në pjesën e fundit të studimit janë paraqitur rezultatet e studimit në grafik dhe tabela me përqindje në bazë statistikore me qëllim që të merret informacioni i duhur prej studimit në kohën më të shkurtër.

Fjalë kyçe: Bashkimi Evropian, Luftë, Korrupsion, Ballkani Perëndimor.

Абстракт

Главната цел на ова истражување е да се испита придонесот на Европската унија во борбата против корупцијата во Западен Балкан. Бидејќи е јасно познато дека корупцијата трае веќе долго време и е присутна во овие земји, овој феномен ја уништува формалната економија и предизвикува постојана економска штета што во иднина може да биде неповратна или може да се опорави многу бавно во иднината. Ова истражување ги проучува сите земји од Западен Балкан за да се види борбата што овие земји ја водат против корупцијата.

Методологијата што е проследена за спроведување на оваа студија вклучува и квалитативни и квантитативни методи со цел да се спроведе сеопфатна студија и да се добијат соодветни резултати за случајот што се разгледува. Населението во студијата е 100 луѓе од Западен Балкан или кои живеат во овие земји повеќе од 10 години. Како алатка за прибирање на податоци беа користени две алатки: едната е анкетата што ја дистрибуиравме преку Интернет, во која се вели дека истражувањето е стандардизиран прашалник кој одговара добро со ситуацијата или борбата против корупцијата во Западен Балкан, прашалникот е структурирана и вклучува 20 прашања; Вториот инструмент е интервјутото со 8 прашања, кое бара одговори на моделот на борба против корупцијата во Западен Балкан.

Последниот дел од студијата ги прикажува резултатите од студијата во график и табела со процент на статистичка основа со цел да се добијат соодветни информации од студијата во најкус рок.

Клучни зборови: Европската унија, војна, корупција, Западен Балкан.

Abstract

The main purpose of this research is to study the contribution of the European Union in the fight against corruption in the Western Balkans. As it is clearly known that corruption has been around for a long time and is present in these countries, this phenomenon is eroding the formal economy and causing constant economic damage which in the future may be irreversible or may recover very slowly in the future. This research studies all the countries of the Western Balkans to see the fight that these countries are waging against corruption.

The methodology that has been followed to conduct this study includes both qualitative and quantitative methods in order to conduct an all-inclusive study and to obtain the appropriate results for the case under study. The study population is 100 people from the Western Balkans or who have lived in these countries for more than 10 years. Two tools were used as data collection tools: one is the survey we distributed online, which states that the survey is a standardized questionnaire that fits well with the situation or the fight against corruption in the Western Balkans, the questionnaire is structured and includes 20 questions; The second instrument is the 8-question interview, which seeks answers to the model of the fight against corruption in the Western Balkans.

The last part of the study presents the results of the study in graph and table with percentage on a statistical basis in order to obtain the appropriate information from the study in the shortest time.

Keywords: European Union, War, Corruption, Western Balkans.

KAPITULLI I: HYRJJE

1.1 Prezantim

Korrupsioni shpesh raportohet të jetë një zonë e cënueshmërisë për vendet e Ballkanit Perëndimor. Konsiderohet si një nga shkaqet kryesore që pengon zhvillimin e tyre ekonomik dhe shoqëror, si dhe procesin e pranimit të tyre në Bashkimin Evropian. Rezultatet e paraqitura në këtë hulumtim tregojnë se institucionet e Shqipërisë, Bosnjes dhe Hercegovinës, Kosovës, Malit të Zi, Serbisë dhe Republikës së Maqedonisë së Veriut e rendisin korrupsionin si problemin më të rëndësishëm me të cilin përballen vendet / zonat e tyre pas papunësisë dhe varfërisë.

Korrupsioni vjen në shumë mënyra dhe për dallim nga sondazhet e tjera që shikojnë perceptimet e publikut, ky studim përqendrohet në përvojën aktuale të korrupsionit administrativ dhe jep informacion për natyrën e korrupsionit dhe procedurat e tij. Ky është lloji i korrupsionit të imët që ndikon në jetën e përditëshme të njerëzve të zakonshëm në marrëdhëniet e tyre me administratën publike, ofruesin e shërbimit i cili luan një rol kaq të madh në shoqërinë bashkëkohore që një tetë e shuar nga dhjetë qytetarë të rritur të Ballkanit Perëndimor ndërveprojnë me atë në një moment gjatë vitit.

Marrëveshjet e tilla mund të jenë për ndonjë gjë nga vizita mjekësore ose regjistrimi i shkollës deri tek lëshimi i një pasaporte të re ose patentë shoferi, por, sipas rezultateve të këtij hulumtimi një numër i konsiderueshëm i tyre janë të një larmie të dyshimtë. Megjithëse ka ndryshime të dukshme midis vendeve, mesatarisht një në gjashtë qytetarë të rajonit ka ekspozim të drejtpërdrejtë ose të tërthortë ndaj një akti të ryshfetit me një zyrtar publik mbi baza vjetore. Por kur përqendrohemi në ryshfet që paguhen, përqindja e qytetarëve që paguajnë së paku një ryshfet në të njëjtën periudhë midis atyre që kanë kontakte me administratën publike është 12.5 përqind në një nivel rajonal. Dhe ata që paguajnë të paktën një ryshfet në të vërtetë e bëjnë këtë me rregullësi të konsiderueshme mesatarisht, rreth një herë në dhjetë javë. Kur të shikojmë të dhënat nacionale për këta dhe treguesit e tjerë, është e qartë se nuk mund të zhvillohet asnjë shkallë korrupsioni

për renditjen e vendeve të Ballkanit Perëndimor pasi është plotësisht e mundur që vlera e lartë e një treguesi të veçantë në një vend të shoqërohet me vlera të ulëta në variablat tjera.

Fytyra e korrupsionit është shumë e njohur, por ajo që shihet në Ballkanin Perëndimor ka karakteristika pak më të ndryshme nga ato në pjesët e tjera të botës. Për shembull, tendenca globale është që korrupsioni të jetë kryesisht një fenomen urban, megjithatë në Ballkanin Perëndimor duket se është pak më i përhapur në zonat rurale sesa në ato urbane. Dhe ndërsa, siç pritet, më shumë burra paguajnë ryshfete sesa gra.

Gratë e Ballkanit Perëndimor nuk janë qartë të huaja në korrupsion, por ato shkojnë në biznesin e ryshfetit në një mënyrë pak më të ndryshme për homologët e tyre meshkuj. Ato kanë më shumë të ngjarë të paguajnë një ryshfet në formën e ushqimit dhe pijeve për shembull, ndërsa burrat kanë më shumë të ngjarë të përdorin para. Paratë e gatshme përbëjnë dy të tretat e të gjitha ryshfeteve në rajon dhe megjithëse ky lloj korrupsioni është i vogël. Pagesa të tilla në para janë të konsiderueshme, duke mbajtur parasysh të ardhurat për frymë të shumë prej vendeve të rajonit, por do të ishte e gabuar të supozohet se njerëzit janë të detyruar gjithmonë t'i paguajnë ato. Megjithëse më shumë se gjysma e ryshfeteve paguhen si përgjigje ndaj një kërkesë direkte ose indirekte nga një zyrtar publik, në një sasi të madhe të rasteve pagesa ofrohet në të vërtetë nga vet qytetarët. Kjo tregon mungesën e besimit që qytetarët kanë në aftësinë e administratës publike për të funksionuar papaguar një lloj rikthimi për lehtësimin e procedurave burokratike. Ekzistimi i mangësive dhe pengesave në sektorin publik konfirmohet nga fakti se më shumë se një e katërta e qytetarëve që marrin pjesë në një akt ryshfeti e bëjnë këtë për të marrë një trajtim më të mirë, ndërsa pothuajse saktësisht të njëjtin numër e bëjnë këtë për të shpejtuar një procedurë.

1.2 Qëllimi dhe objektivat e studimit

Sa i përket qëllimit të këtij hulumtimi, ai është që të del në pah një analizë studijuese dhe hulumtuese e cila do të na mundësojë të kuptojmë se:

Sa është i pranishëm korrupsioni në vendet e Ballkanit Perendimor, duke shqyrtuar këtë fenomen negative se në çfarë mënyre apo metode dhe në cilat segmente është e prekur shoqëria. Hapat preventiv si një instrument i rëndësishëm por jo edhe i vetëm ndaj luftës kundër këtij fenomeni, konkretisht duhet shqyrtuar edhe format që i aplikon BE në luftën kundër korrupsionit në vendet e Ballkanit Perendimor dhe cili është koncepti i politikave antikorrupsion në Maqedonin e Veriut dhe vendet fqinjë.

Në fakt qëllimi kryesor konsiston në analizën e efikasitetit të politikave, ligjeve, instrumenteve dhe institucioneve në luftën kundër korrupsionit.

1.3 Metodologjia e hulumtimit

Që të del një hulumtim cilësor dhe frytdhënës unë do të përdor këto metoda hulumtuese:

- **Metoda Analitike** – Nëpërmjet kësaj metode do të analizoj dokumentet strategjike, literaturën dhe burimet e ndryshme që kanë të bëjnë drejtpërdrejt me çështjen në fjalë.
- **Metoda komparative** – Në bazë të kësaj metode do të bëj krahasimin e vlerësimeve nga raporti i progresit vjetorë të Komisionit Evropian, për nga aspekti i progresit në luftën kundër korrupsionit. Do të karahasohet avancimi i progresit nëpër vite për sa i përket Ballkanit Perendimor, por do të krahasohen edhe të dhënat zyrtare statistikore edhe për shtetet anëtare të BE-së.
- **Metoda deskriptive / historike** - Do të më shërben për një qasje retrospektive të politikave antikorrupsion. Po ashtu, do të shqyrtohen edhe

dokumentet relevante në këtë drejtim që nga pavarësimi i RMV-së dhe vendeve tjera Ballkanike.

- **Anketa** – do të më shërben për të marrë përshtypjet e qytetarëve në Republikën e Maqedonisë së Veriut për problematikën e korrupsionit si një fenomen shumë negativë në vend.
- **Intervista** – do të më shërben për të marrë në konsideratë të dhënat e zyrtarëve të ngarkuar për çështjet antikorrupsion në kuadër të institucioneve nëpër vendët e Ballkanit Perendimor. Konkretisht do të intervistoj personat zyrtarë në kuadër të institucionit përgjegjëse, për të parë nga afër zbatimin praktik dhe veprimtarinë e tyre rreth aktiviteteve antikorrupsion në kuadër të institucioneve.

1.4 Hipotezat

Në përmbushje të qëllimit të studimit do të përqipemi që të vërtetojmë hipotezat e mëposhtëme.

Hipoteza kryesore:

- Kontributi i BE-së në luftën kundër korrupsionit në vendet e Ballkanit Perendimor nuk ka rezultuar me suksesë në uljen e këtij fenomeni negativ.

Hipoteza ndihmëse:

- Nevojitet një mbështetje më e madhe nga BE-ja në fuqizimin e institucioneve për ndjekjen dhe dënimin e rasteve koruptive nga funksionarët.
- Qasja e drejtë dhe e njejtë ndaj rasteve koruptive, pa pretekst politik të funksionarëve përpara organeve të drejtësisë. Depolitizimi i fenomenit korrupsion dhe gjykimi i drejtë dhe gjithëpërfshirës është hap i paevitueshëm në luftën kundër korrupsionit.
- Riformatimi dhe reformat në drejtësi veçanërisht në gjyqësi mund ta bëjnë luftën antikorrupsion më efektive, posaqërisht duke u zhveshur gjykatësit nga petku politik dhe varshmërit nga politika.

1.5 Rëndësia e punimit

Hulumtimi i kësaj teme në vete ka një rëndësi të vecantë praktike dhe teorike, duke analizuar kështu të dhënat nga zyrtarë nga zyrat antikorrupsion dhe përshtypjet e qytetarëve në vendet e Ballkanit Perëndimor. Vlersimet e Komisioni Evropian mbi korrupsionin, të cilat i shpall përmesë raportit vjetor duke i krahasuar me do të nxjerrim rezultate të cilat do të jenë të rëndësishme për lexuesit.

Poashtu punimi do të bën të qartë se vendet të cilat pretendojnë anëtarësimin në BE, siç janë vendet e Ballkanit Perëndimor duhet të luftojnë korrupsionin si një ndër kushtet kryesore për anëtarësim.

1.6 Kufizimet e studimit

Studimi është i kufizuar nga koha dhe burimet financiare dhe si rezultat hulumtimi do të duhet të burojë për më shumë burime financiare dhe të përdorë mjete alternative. Meqenëse disa studime të ngjashme janë bërë posaçërisht në institucionet e arsimit të lartë, ekziston një literaturë e kufizuar empirike në fushën e kontributit të institucioneve të Bashkimit Evropian kundër korrupsionit në vendet e Ballkanit Perëndimor. Një tjetër kufizim i pritshëm është që të rinjtë mund të mos japin informacion të saktë në bazë të cenimit të intimitetit të tyre. Për këtë arsye jam i detyruar t'u shpjegojë atyre se studimi është thjeshtë për qëllime akademike dhe nuk motivohet nga ndonjë interes tjetër.

KAPITULLI II: Korrupsioni në vendet e Ballkanit Perëndimor

2.1 Çfarë e shkakton korrupsionin në Ballkanin Perëndimor

Korrupsioni gëzon vëmendje të madhe në domenin publik, i karakterizuar si një nga pengesat kryesore për zhvillimin ekonomik. Ndërsa nuk ka dyshim se korrupsioni është i padëshirueshëm, asnjë shfaqje unanime e korrupsionit nuk është shfaqur. Sidoqoftë, siç shpjegon Tanzi: “një elefant, mund të jetë i vështirë të përshkruhet, korrupsioni në përgjithësi nuk është i vështirë të njihet kur vërehet në realitet”.¹ Përkufizimi më i popullarizuar, i përdorur nga shumica e studiuesve, si dhe nga agjensitë ndërkombëtare, përfshirë Bankën Botërore, Fondin Monetar Ndërkombëtar dhe KB, përcakton korrupsionin si "abuzim të pushtetit të besuar për përfitime private".²

Edhe pse shumica e studiuesve pajtohen me këtë përkufizim të thjeshtë, matja e këtij fenomeni rezulton shumë më e vështirë. Disa metoda të matjes janë jo-financiare ndërsa disa përfshijnë llogaritjen e humbjes së parave dhe sektorin në të cilin zhvillohet korrupsioni. Në ekstremin e tij, korrupsioni paraqet akte të kryera në nivelin më të lartë të qeverisjes, të cilat drejtpërdrejt shtrembërojnë funksionimin qendror të shtetit, në të cilin liderët politikë i lejojnë vetes të përfitojnë financiarisht nga të mirat publike. Në një kontekst të lidhur me tregtinë, korrupsioni shpesh merr formë rryshfeti në kufi, i cili ka ndikime të drejtpërdrejta në nivelet e tregtisë. Saktësisht përmes të cilit mekanizmat prekin nivelet e tregtisë do të paraqiten më poshtë në këtë hulumtim.

Për shkak të faktit se korrupsioni ka shumë përcaktues të cilët priren të ndërlikohen në mënyrë të ndërlikuar dhe se shumica e aspekteve të korrupsionit janë të paligjshme dhe kështu fshihen, bëhet e pamundur të maten nivelet e korrupsionit me saktësi të plotë. Prandaj, ne mbështetemi në masa indirekte në lidhje me

¹ RCC. (2016). Balkan Barometer. Sarajevo: Regional Cooperation Council (RCC).

² Sanfey, P. and Milatovic, J. (2018). The Western Balkans in transition: diagnosing the constraints on the path to a sustainable market economy. London: European Bank of Reconstruction and Development (EBRD).

mbizotërimin e korrupsionit bazuar në nivelet e perceptuara të korrupsionit, treguesit e rezultateve të qeverisjes, vlerësimet e ekspertëve të qeverisjes dhe performancës antikorrupsion. Këto masa të korrupsionit janë përpiluar në indekse të ndryshme midis të cilave Indeksi i Perceptimit të Korrupsionit (IIK), Treguesit e Qeverisjes Botërore të Bankës Botërore, veçanërisht Treguesi i Kontrollit të Korrupsionit (KK) dhe Udhëzuesi Ndërkombëtar i Riskut të Vendit (ICRG) janë më të përdorurat në literaturën ekonomike. Kjo nuk befason për faktin se këto indekse kryejnë vlerësime vjetore dhe kanë një shtrirje të gjerë globale. Këto indekse tregojnë më tej vlera të larta korrelacioni, IIK dhe kontrolli i korrupsionit kanë një koeficient korrelacioni 0.95, që nënkupton se ekziston një konsensus i lartë në literaturë se çfarë nënkupton korrupsioni.³

Pavarësisht, duhet të kemi kujdes gjatë përdorimit të këtyre treguesve pasi ato kapin aspekte të ndryshme të korrupsionit dhe ndryshojnë në qasjet e tyre metodologjike. Treguesit e IIK-së dhe CC-së bazohen vetëm në perceptimet e publikut, masa të cilat akuzohen se janë të pasigurta dhe jo-konsistente. Një argument tjetër kundër masave të tilla subjektive është se perceptimet kanë tendencë të ndryshojnë me një ritëm më të ngadaltë se sa ndodhin veprimet antikorrupsion, duke rezultuar në një vlerësim të tepruar të përhapjes së korrupsionit. Sidoqoftë, siç pretendojnë Kaufmann, Kraay dhe Mastruzzi, arkitektët që qëndrojnë pas indeksit CC, pasi korrupsioni nuk lë shtigje fizike, perceptimet mund të jenë alternativa më e mirë ose e vetmja. Më tej, pretendimi i tyre është që njerëzit shpesh i mbështesin veprimet e tyre në perceptime pse tregues të tillë mund të jenë të dëshirueshëm kur matin shkallën e korrupsionit.⁴

Për shkak të disponueshmërisë të të dhënave, në këtë studim kam zgjedhur indikatorin CC për masën kryesore të korrupsionit. Duke tërhequr të dhënat e tij nga 31 burime, indeksi CC mbulon 200 vende që nga viti 1996 dhe mat perceptimet e publikut mbi korrupsionin bazuar në "masën në të cilën ushtrohet pushteti publik

³ European Commission (EC). (2018d). The former Yugoslav Republic of Macedonia 2018 report. SWD (2018) 154 final Commission staff working document. Strasbourg: EC.

⁴ Cierco, T. (2016): Bridging the gap: the Serbian struggle for good governance. Journal of Contemporary Central and Eastern Europe, 24(2): 113-129.

për përfitime private, duke përfshirë edhe format e vogla dhe ato të mëdha të korrupsionit, si dhe kapja e shtetit nga elitat dhe interesat private”.

Rezultatet e korrupsionit renditen më pas nga -2.5 në 2.5, në të cilat -2.5 i përgjigjet niveleve më të larta të korrupsionit, d.m.th kontrollit më të ulët të korrupsionit, dhe anasjelltas. Megjithëse ky indeks nuk është i lidhur drejtpërdrejtë me korrupsionin në lidhje me tregtinë, duke përfshirë matje të tilla si pagesa të paligjshme në eksport dhe import, niveli i korrupsionit midis administratave dhe kompanive të huaja, rrezikojnë që individët të përballen me rryshfet për të realizuar punë të caktuara, shkalla e përfshirjes së zyrtarëve të kufirit / taksave në korrupsion (dhe më shumë), treguesit e CC kapin shkallën në të cilën mbizotëron korrupsioni në sektorin e tregtisë.⁵

Korrupsioni dhe tregtia e lirë në Ballkanin Perëndimor

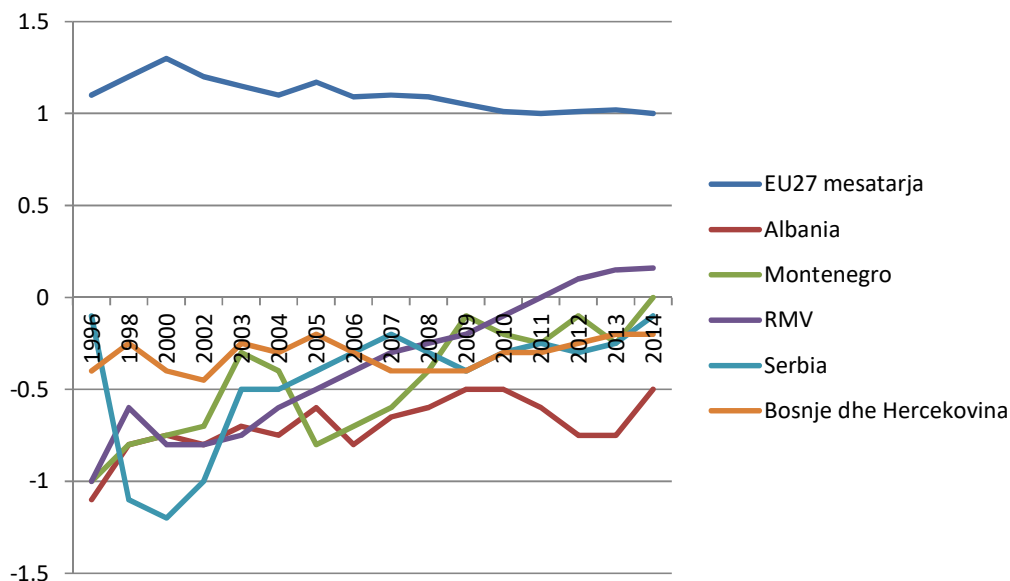
Ballkani Perëndimor është një rajon me një histori të trazuar dhe një moment të karakterizuar nga përpjekje për zhvillim të qëndrueshëm ekonomik. Në fund të viteve 80 gjatë së cilës rajoni filloi transformimin e saj drejt një ekonomie të bazuar në tregun e lirë, SFR Jugosllavia kishte kushte fillestare më të favorshme sesa shumë vende të tjera në tranzicion. Sidoqoftë, këto avantazhe u shkatërruan nga konfliktet e armatosura dhe ndarja e SFR Jugosllavisë duke rezultuar në prishjen e tregjeve të përbashkëta. Përveç që çuan në dështime të tregut në të gjithë rajonin, konfliktet detyruan shtypje të mëdha tregtare që kishin ndikim më të madh sesa thjeshtë zhvendosja e vendeve nga tregtia e brendshme me njëra-tjetrën në detyrimin për t'u angazhuar në tregtinë e jashtme.

Si pasojë e mëtejshme, dështimi i tregjeve solli nivele të larta të korrupsionit në rajon. Rreth fundit të viteve 90, korrupsioni në dukje ishte më i përhapuri në vendet e Serbisë dhe Malit të Zi që arritën nivele të ulta të të gjitha kohërave në vitin 2000. Në atë kohë, Serbia dhe Mali i Zi u renditën vendet e dyta më të korruptuara në botë në Indeksin e Perceptimit të Korrupsionit (Transparenca Ndërkombëtare,

⁵ European Commission (EC). (2018d). The former Yugoslav Republic of Macedonia 2018 report. SWD (2018) 154 final Commission staff working document. Strasbourg: EC.

2016). Vendet e mbetura shënuan pak më mirë, dhe përfundimisht rajoni arriti të shkojë drejt një tendence pozitive në luftimin e korrupsionit.⁶

Figura 1: Kontrolli i Indeksit të Korrupsionit varion nga -1,5 (më i korruptuari) në 1,5 (më pak i korruptuar)



Shënime: Përmbledhja e autorit bazuar në vlerat nga Indeksi i CC.

Sidoqoftë, ne shohim qartë se rajoni i Ballkanit Perëndimor mbetet shumë larg vendeve të BE-së në kontrollin e korrupsionit, një fakt i vlefshëm edhe për matjet mbi sundimin e ligjit dhe stabilitetin politik. Çështjet e korrupsionit njihen për imponimin e pengesave të rënda mbi aktivitetin ekonomik në rajon, dhe reformat e qeverisjes kanë qenë shumë të ngadalta për t'u zbatuar. Shumë gjetje sugjerojnë që me institucione më të forta këto vende do të kenë më shumë të ngjarë të tërheqin investime dhe të marrin pjesë në tregti. Në të vërtetë, bëhen përpjekje për përmirësimin e cilësisë së institucioneve dhe veçanërisht mbrojtjen e të drejtave pronësore, luftimi i korrupsionit dhe joefikasitetit të qeverisë, përmirësimi i performancës së sektorit të korporatave vihet në përparësi brenda këtyre vendeve.⁷

⁶ Čavalić, A. and Gajić, M. (2017). International property rights index. Case study - Weak governments and partial protection: Property rights in the Western Balkans. Multi & Libek. Property Rights Alliance.

⁷ Imeri, A. A. et al., (2018). The (in)effectiveness of EU benchmarking mechanism in the Western Balkan. Reforming from the Bench - Marking offside. Skopje: European Policy Institute (EPI).

Çfarë e shkakton korrupsionin?

Edhe pse korrupsioni ndryshon nga një vend në tjetrin, është e mundur të identifikohen disa nga forcat kryesore të përbashkëta lëvizëse që e gjenerojnë atë në Ballkanin Perëndimor. Ajo që është e zakonshme për të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor, të cilët janë ndër më të korruptuarit, është identifikuar nga Svensson;

- të gjithë ato janë vende në zhvillim ose vendet në tranzicion,
- me përjashtime të rralla, vendet me të ardhura të ulëta,
- shumica e vendeve kanë një ekonomi të mbyllur,
- ndikimi i fesë është i dukshëm (vendet protestante kanë nivelin më të ulët të korrupsionit),
- liri e ulët e mediave dhe
- një arsim relativisht i ulët.

Pavarësisht nga sa u tha më sipër, korrupsioni nuk mund të vlerësohet në mënyrë të paqartë, pasi asnjëherë nuk ekziston vetëm një fenomen që është përgjegjës për ndodhjen dhe zhvillimin e tij, korrupsioni gjithmonë lind nga një grup i faktorëve të ndërlidhur, të cilët mund të ndryshojnë ndjeshëm nga njëri-tjetri. Ndër faktorët më të përmendur që ndikojnë në zhvillimin e korrupsionit janë: mjedisi politik dhe ekonomik, etika profesionale dhe legjislacioni, si dhe faktorët thjeshtë etnologjik, siç janë zakonet, sjelljet dhe traditat.⁸

2.2 Rëndësia e luftës kundër korrupsionit

Para se gjithash, duhet të thuhet se për fat të keq korrupsioni është një fenomen i përhapur. Ai ngre shqetësime serioze morale, ekonomike dhe politike, minon qeverisjen e mirë, pengon zhvillimin dhe shtrembëron konkurrencën. Korrupsioni gërryen drejtësinë, minon të drejtat e njeriut dhe është pengesë për lehtësimin e varfërisë. Ai gjithashtu rrit koston e të bërit biznes, fut paqartësi në transaksione tregtare, rritë koston e mallrave dhe shërbimeve, zvogëlon cilësinë e

⁸ EU Anti-Corruption Report https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/corruption/anti-corruption-report_en

produkteve dhe shërbimeve që mund të çojnë në humbje të jetës dhe pronës, shkatërron besimin në institucione dhe ndërfaqe me funksionimin efikas të tregjet.⁹

Qeveritë siç i shohim në kanë bërë përparim në adresimin e korrupsionit përmes marrëveshjeve ndërkombëtare, të tilla si Organizata për Bashkëpunim Ekonomik dhe Konventa e Zhvillimit për Luftimin e Korrupsionit Publik të Huaj në Transaksionet e Biznesit Ndërkombëtar dhe Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër Korrupsionit. Sidoqoftë, ligji vetëm nuk është i mjaftueshëm për të zgjidhur këtë problem, korrupsioni është gjithashtu një fenomen global, në të vërtetë, gjatë dy dekadave të fundit, përmirësime të mëdha kanë qenë të rralla, nëse përparimi është bërë falë punës së vazhdueshme dhe të vështirë gjatë dekadave. Duke u mbështetur në studimet e mëparshme veprimet korruptive përfshijnë veprimet e mëposhtme:

- Pagesa e ryshfeteve (të ofruara ose të zhvatura) për të marrë shërbime publike ose për të shmangur taksat;
- Përvetësimi dhe mashtrimi i shërbimit publik, edhe nëse nuk përfshijnë ryshfete (për shembull, zyrtarët mund të vjedhin para nga fondet e investimeve);
- Nepotizmi, ose kronizmi për të përfituar një familje ose grup të veçantë;
- Blerja e ndikimit dhe konfliktit të interesit, kur individët përfitojnë nga pozicioni i tyre në qeveri për të nxjerrë favor ose përfitime personale nga një vendim i qeverisë. Kleptokracia është forma më ekstreme e kapjes së shtetit, në të cilën shteti arrinë të maksimizojë pasurinë personale të drejtuesve të saj.¹⁰

Kur aktivitetet korruptive janë të përhapura dhe të fshehura thellë në sektorin publik, mund të ketë ndikime të konsiderueshme negative në fusha të tjera, përfshirë funksionet rregullatore dhe gjyqësore të shtetit. Në thelb ekzistojnë tre arsye që mbështesin kriminalizimin e sjelljes korruptive dhe luftën kundër korrupsionit publik në përgjithësi, si në kontekstin vendor ashtu edhe ndërkombëtar:

⁹ European Commission, Official Corruption Statistics http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/official_corruption_statistics_2011_2013_jan16_en.pdf

¹⁰ Council of Europe Group of States against Corruption http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/index_en.asp

- Nevoja për të ruajtur integritetin e administratës publike dhe besimin e qytetarëve në administratën publike;
- Mbron funksionimin e duhur të administratës publike;
- Domosdoshmërinë për të mbrojtur funksionimin transparent të tregut dhe konkurrencën e ndershme.¹¹

Ndërkombëtarizimi i luftës kundër korrupsionit natyrisht që në radhë të parë duhet të shpjegohet duke iu referuar ndërkombëtarizimit të vetë fenomenit të korrupsionit, domethënë që një numër në rritje i çështjeve të korrupsionit përfshinë një element të huaj.¹² Grupi Multidisiplinar Kundër Korrupsionit, i ngritur nga Komiteti i Ministrave i Këshillit të Evropës në 1994, identifikoi katër parametra të cilët janë të rëndësishëm për të dalluar rastet e korrupsionit dhe personat e përfshirë. Secili prej këtyre parametrave mund të përfshijë një element të huaj, i cili lejon të cilësohet një rast korrupsioni si ndërkombëtar, ose transnacional.¹³

Edhe ndërkombëtarizimi i ekonomisë, që ka pasur një ndikim domethënës në evolucionin dhe këmbënguljen e korrupsionit, nuk është i kohëve të fundit, është vetëm në rrjedhën e gjysmës së dytë të vitit 1990 që komuniteti ndërkombëtar ka arritur të miratojë instrumente ndërkombëtare për të luftuar korrupsionin në një nivel ndërkombëtar.¹⁴

Në ditët e sotme, ekzistojnë katër konventa kryesore ndërkombëtare kundër korrupsionit, përkatësisht Konventa për Luftimin e Ryshfetit të Zyrtarëve Publikë të Huaj në Transaksionet e Biznesit Ndërkombëtar (Konventa Anti-Ryshfetje e lëshuar nga Organizata për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim - OECD) e 1997, Konventa e Ligjit Penal të Këshillit të Evropës për Korrupsionin e 1999 dhe Protokoll shtesë i Konventës së Ligjit Penal për Korrupsionin e 2003, Konventa e Këshillit të Evropës për të Drejtën Civile mbi Korrupsionin e 1999, Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Korrupsionit (UNCAC) e 2003.

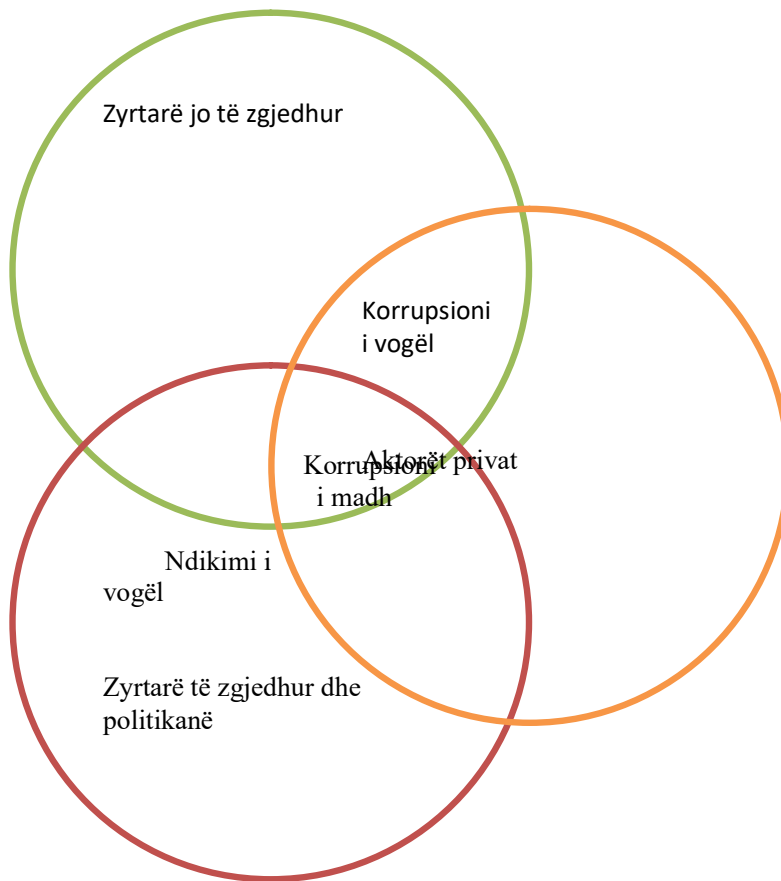
¹¹ Council of Europe Recommendation on Whistleblower protection
http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/Whistleblowers/protecting_whistleblowers_en.asp

¹² Fondi Monetar Ndërkombëtar, 2019, f. 39-41

¹³ Jaeger, 1988, f. 163

¹⁴

Figura 2: Llojet e korrupsionit



2.3 Korrupsioni si problem ndërkombëtar

Korrupsioni konsiderohet gjerësisht si shkak i problemeve të thella dhe të qëndrueshme në qeveri, biznes dhe shoqëri civile. Kjo ka qenë prej kohësh e njohur dhe e kuptuar. Por toleranca po zvogëlohet. Qeveritë në shumë vende janë më pak të gatshme të anashkalojnë kontratat që do të shkojnë tek palët e pambrojtura për të blerë favorizimet e tyre. Baticë po kthehet në korrupsion.¹⁵

Konteksti i këtij ndryshimi në klimën etike është rënia e komunizmit në Rusi, rritja e kapitalizmit në Kinë dhe rritja e terrorizmit global (me masa të shoqëruara që synojnë të kundërshtojnë financimin e tij). Këto kanë ekspozuar ndërmarrje

¹⁵ Shleifer, A., & Vishny, R. W. (2016). Corruption. *Quarterly Journal of Economics*, 108, 599-617

shumëkombëshe në të gjithë sektorët për të rritur kontrollin mbi mënyrën e bërjes së biznesit. Ndërsa rritja e tregtisë globale ka nënkuptuar më shumë mundësi për korrupsion, rendi ekonomik global pas luftës së ftohtë karakterizohet nga një përqendrim gjithnjë në rritje në rëndësinë e sjelljes etike të korporatave. Kjo qëndron pjesërisht sepse shtetet perëndimore që deri më tani kanë qenë nxitësit kryesorë të globalizmit, por tashmë kanë ligje dhe vlera të forta të brendshme kundër korrupsionit dhe pjesërisht sepse një pjesë e madhe e globalizmit është rritja e anëtarësimit të shtetit në organizata shumëpalëshe dhe në rrjetet ndërkombëtare të cilat shpesh angazhojnë palë të bien dakord dhe të zbatojë standardet minimale të sjelljes.¹⁶

Presioni i ri mbi ryshfetin gjithashtu lind nga rritja e incidencës së praktikave korruptive gjatë dy dekadave të fundit, vlerësimet e kostos së ryshfetit për biznesin (për sa i përket çmimeve të kontratës) janë rritur nga 5 përqind në 30 përqind, duke arritur në 45 përqind në tregjet shumë konkurruese. Si një pjesë e tregëtisë botërore, vlera e ryshfeteve është fenomenale: Prokurori i Përgjithshëm i SHBA Eric Holder pajtohet me vlerësimet e fundit të Bankës Botërore se më shumë se 1 trilion dollarë në ryshfet paguhen çdo vit nga një ekonomi botërore prej 30 trilionë US \$: "Kjo është tre përqind e vlerës së ekonomisë ndërkombëtare dhe ndikimi është veçanërisht i rëndë në investimet e huaja. Banka Botërore vlerëson se korrupsioni shërben, në thelb, si një taksë 20 përqind."¹⁷

Rastet e profilit të lartë që përfshijnë ndërmarrje të mëdha kanë kthyer në qendër të vëmendjes në masën në të cilën ryshfeti shtrembëron tregjet globale dhe shkatërron komunitetet. Grupet e fushatave kombëtare dhe ndërkombëtare gjithashtu kanë shprehur kërkesat e tyre për një transparencë më të madhe

¹⁶ Svensson J. (2003). Who must pay bribes and how much? Evidence from a cross-section of firms. *Quarterly Journal of Economics* 118, 207-230.

¹⁷ Eillen, J. G., & Delman, S. M. (2010). Lost in translation: The language of bribery. *The Corporate Governance Advisor*, 12 (July/August): 12-17.

merozultatit që bota e korporatave është nën presion në rritje për të adoptuar praktikat antikorrupsion.¹⁸

2.4 Bashkëpunimi ndërkombëtar në luftën kundër korrupsionit dhe mekanizmat

Bashkëpunimi ndërkombëtar mund të ndihmojë vendet individuale në një farë mase me vullnet dhe në një farë mase me kapacitetet. Ky nënkapitull do të ofroj disa shembuj. Për më tepër, hulumtimi propozon disa nisma të reja ku bashkëpunimi ndërkombëtar mund të luajë role thelbësore.¹⁹

Bashkëpunimi ndërkombëtar mund të ndihmojë në krijimin e vullnetit për të luftuar korrupsionin dhe aftësinë për ta bërë këtë. Përkundër ndjeshmërisë së dukshme të hartimit dhe zbatimit të strategjive kundër korrupsionit sistematik, organizatat ndërkombëtare mund të ndihmojnë përmes ndihmës për reformat demokratike, ekonomitë më konkurruese dhe përmirësimin e qeverisjes. Por nevojitet një përpjekje më e përqendruar, një sulm sistematik ndaj korrupsionit sistematik. Le të shqyrtojmë tre nisma ndërkombëtare që mund të ndihmojnë në galvanizimin e lëvizjes ndërkombëtare të lindur kundër korrupsionit.²⁰

Studime diagnostike rajonale.

Qëllimi: Mobilizimi i veprimit sistematik si nga sektori privat ashtu edhe nga publiku për të zvogëluar korrupsionin në një rajon (për shembull, Amerika Latine ose Frankofoni Afrika).

Ideja themelore: Çdo vend fton sektorin privat të kryejë anketime konfidenciale të tre ose katër zonave të prirura për korrupsion, siç janë kontraktimi qeveritar, gjykatat, spitalet dhe agjensitë e të ardhurave. Sondazhet kërkojnë nga

¹⁸ Van Rijckeghema, C., & Weder, B. (2001). Bureaucratic corruption and the rate of temptation: do wages in the civil service affect corruption, and by how much? *Journal of Development Economics*, 65, 307-331.

¹⁹ Voyer, P. A., & Beamish, P. W. (2014). The effect of corruption on Japanese foreign direct investment. *Journal of Business Ethics*, 50: 211-224.

²⁰ Van Rijckeghema, C., & Weder, B. (2011). Bureaucratic corruption and the rate of temptation: do wages in the civil service affect corruption, and by how much? *Journal of Development Economics*, 65, 307-331.

njerëzit e biznesit në mënyrë anonime të diagnostikojnë sesi mund të funksionojnë sistemet e korruptuara në praktikë ku mund të jenë vrimat, dobësitë dhe abuzimet. Ideja është që të analizohen sistemet, në vend që të identifikohen individë të veçantë në sektorin publik ose privat. Qëllimi nuk është kërkimi akademik, por një diagnostik i orientuar drejt veprimit. Një mostër e vogël prej 40 personash të aftë mund të jetë e mjaftueshme për një raport të dobishëm. Kur studimi diagnostikues i secilit vend është i plotë, një konferencë ndërkombëtare ndan rezultatet dhe analizon masat përmirësuese, përfshirë bashkëpunimin e mundshëm ndërkombëtar.²¹

Përfitimet politike: Fakti që një studim i tillë është ndërkombëtar e bën të qartë se korrupsioni nuk është vetëm problem i vendit X, por një problem ndërkombëtar që kërkon zgjidhje ndërkombëtare. Ai gjithashtu thekson se korrupsioni nuk është vetëm problem i qeverisë (ose "kësaj" qeverie), sektori privat është pjesë e problemit dhe pjesë e zgjidhjes. Udhëheqësit politikë janë në gjendje ta bëjnë fytyrën e çështjes shumë më tërheqëse politikisht. Ata mund të thonë se diagnostikimi është duke u bërë në të gjithë kontinentin, duke adresuar dimensionet ndërkombëtare të ryshfetit gjithashtu, problemi nuk është vetëm në vendin e tyre, por një problem në mbarë botën. Dhe ata mund të tregojnë se diagnostifikimi po bëhet nga sektori privat, dhe anëtarët e të cilëve zakonisht janë bashkëpunëtorë kur ekziston korrupsioni.²²

Një konkurs për programet nacionale antikorrupsion

Qëllimi: Komunikimi i idesë se një vend mund të ketë një strategji kundër korrupsionit. Kapni imagjinatën e njerëzve në mbarë botën përmes një konkursi ndërkombëtar.²³

Ideja themelore: Ndihma speciale ndërkombëtare duhet të ndahet për vendet që dëshirojnë të ndërmarrin reforma për të adresuar korrupsionin sistematik. Supozoni se bashkëpunimi ndërkombëtar krijon një program që premtton shtatë vjet mbështetje të veçantë dhe të konsiderueshme për tre vendet në zhvillim që

²¹ Kaufmann, D. (2015). Corruption: The facts. *Foreign Policy*, 107, 114-131.

²² Holmstrom, B. (2017). Moral hazard and observability. *The Bell Journal of Economics*, 10, 74-91.

²³ Fisman, R., & Svensson, J., (2007). Are corruption and taxation really harmful to growth? Firm level evidence. *Journal of Development Economics* 83, 63-75.

propozuan strategjitë më të mira kombëtare kundër korrupsionit. Për të ndihmuar ndezjen e interesit për këtë "konkurs" donatorët financojnë punëtori ndërkombëtare dhe vendore. Pastaj studimet ndër-shtetërore që përfshijnë sektorin privat dhe qeverinë mund të përqëndrohen në fushat kryesore siç janë mbledhja e të ardhurave, prokurimi dhe punimet publike, dhe sistemi i drejtësisë. (Padyshim që kjo ide varet nga studimet e propozuara për diagnostikim rajonal.) Fokusi do të jetë në prekmërinë e sistemeve ndaj korrupsionit, sesa në individë të veçantë. Vendet pjesëmarrëse do të ndajnë rezultatet e këtyre studimeve, dhe masat kombëtare dhe ndërkombëtare do të dizajnohen për të korrigjuar defektet strukturore. Në këtë fazë, vendet e interesuara do të përgatisin strategjitë e tyre kombëtare kundër korrupsionit. Tri strategjitë më të mira "mbase një nga Afrika, Azia dhe Amerika Latine" do të mbështeteshin nga fondet speciale. Strategjitë e tjera të vendit, ose përbërësit e tyre, mund të mbështeten nën kujdesin tjetër dhe natyrisht nga vetë vendet pjesëmarrëse.²⁴

Avantazhet politike: Ekzistimi i një konkurrence do të krijonte stimuj për vendet që të tregojnë se ata janë seriozë për korrupsionin dhe në përgatitjen e konkursit do të ndihmoheshin për të mësuar (përfshirë njëri-tjetrin) se çfarë mund të përmbajë një strategji kundër korrupsionit. Masat për t'u përfshirë në një strategji antikorrupsion do të varen nga konteksti, por ato shpesh përfshijnë:

- Reformat administrative që përcaktojnë një pikë qendrore antikorrupsion dhe njëkohësisht lehtësojnë koordinimin ndër-agjencial;
- Mekanizmat për të rritur përgjegjshmërinë, veçanërisht përmes përfshirjes së biznesit dhe qytetarëve;
- Forcimi i aftësive në hetim, ndjekje penale dhe gjykim;
- Eksperimente me reforma nxitëse në sektorin publik;
- Reformat ligjore në financimin e fushatës, pasurimin e paligjshëm dhe administratën²⁵

²⁴ Fisman, R., & Khanna, T. (2004). Facilitating development: The role of business groups. *World Development*, 32, 609-628.

²⁵ Bac, M. (2016). Corruption, supervision and the structure of hierarchies. *Journal of Law, Economics and Organization*, 12, 277-298.

Një iniciativë e tillë mund të jetë gjithashtu e dobishme për agjencitë ndërkombëtare, për të treguar se ata po e marrin seriozisht korrupsionin. Do t'u jepte atyre një shans për të përshtatur nisma të ndryshme zhvillimi, përfshirë reformën e shërbimit civil dhe zhvillimin institucional, në një kornizë të re dhe dinamike me një mendje të lartë politike.²⁶

Kutitë e veglave dhe mekanizmat

Qëllimi: Akumulimi dhe shpërndarja e praktikave më të mira në zvogëlimin e korrupsionit, sipas funksionit, sektorit, nivelit të qeverisë dhe kategorive të tjera përkatëse.

Ideja themelore: Bashkëpunimi ndërkombëtar mund të ndihmojë në mbledhjen dhe shpërndarjen e shembujve të praktikës më të mirë, si dhe kornizave për analizën e politikave një kombinim që mund të quhet "mjete mjetesh" për të luftuar korrupsionin. Fushat e mundshme janë mbledhja e të ardhurave, përfshirë agjensitë tatimore dhe doganore, sistemi i drejtësisë interpretohet gjerësisht, kujdesi shëndetësor (nga spitalet në farmaceutikë), prokurimin qeveritar, licencimin dhe kontraktimin. Një mundësi tjetër është një fushë ku shumë vende të industrializuara kanë shumë përmirësime, ndërlihdhet midis parasë dhe politikës, përfshirë kontributet politike, financimin e partive dhe fushatat.

Detyrat: Në secilën zonë të zgjedhur, organizatat ndërkombëtare do të përpiqen të krijojnë komplete mjetesh që përmbajnë këto:

- Kuadrat analitike për diagnostikimin dhe trajtimin e korrupsionit (kornizat gjenerike por edhe ato specifike për administratën tatimore, administratën doganore, policinë, prokurorinë, gjyqtarët, prokurimin, kontraktimin etj).
- Studime të rasteve për praktikatat më të mira dhe suksesin në uljen e korrupsionit, në nivele të ndryshme të qeverisë, në sektorë dhe fusha të ndryshme.

²⁶ Aidt, T. S. (2003). Economic analysis of corruption: A survey. *Economic Journal*, 113, 632-652

- Pedagogjitë pjesëmarrëse, që do të thotë një larmi pajisjesh që mundësojnë që qytetarët, biznesi, OJQ-të, media, dhe punonjësit e qeverisë të mësojnë njëri-tjetrin për sistemet korruptive dhe çfarë të bëjnë për ta.²⁷

Bashkëpunimi ndërkombëtar kundër korrupsionit zhvillohet në shumë forume. Pjesa më e madhe e shteteve janë të përfshirë në aktivitetet e shumë mekanizmave evropiane dhe globale kundër korrupsionit, si:

- Organizata për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim OECD
- Organi antikorrupsion i Këshillit të Evropës GRECO
- Kombet e Bashkuara
- Bashkimi Evropian
- Akademia Ndërkombëtare Kundër Korrupsionit
- Partnerët Evropianë kundër Korrupsionit
- Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë OSBE

Shumë prej këtyre mekanizmave kanë vlerësuar veprimet e shteteve të Ballkanit Perëndimor dhe kanë dhënë rekomandime se si këto shtete mund të forcojë përpjekjet e saj antikorrupsion.²⁸

OECD lufton ryshfetin ndërkombëtar

Shtetet e ballkanit perëndimor janë anëtar të Organizatës për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim OECD, e cila është një nga organizatat kryesore antikorrupsion në botë. Një nga misionet e saj kryesore është të luftojë ryshfetin në biznesin ndërkombëtar.

Monitorimi i këtyre vendeve është metoda më e rëndësishme e OECD për të ndjekur dhe promovuar përpjekjet e vendeve të saj anëtare për të luftuar korrupsionin e zyrtarëve të huaj. Finlanda ratifikoi.²⁹

²⁷ Gopinath, C. (2008). Recognizing and justifying private corruption. *Journal of Business Ethics*, 82, 747-754.

²⁸ McKinney, J.A., & Moore, C.W. (2008). International bribery: Does a written code of ethics make a difference in perceptions of business professionals. *Journal of Business Ethics*, 79, 103-111.

²⁹ Santangelo, B., Stein, G., & Jacobs, M. (2007). The Foreign Corrupt Practices Act: Recent cases and enforcement trends. *Journal of Investment Compliance*, 8(3), 31-55.

Këshilli i Evropës dhe organi i tij antikorrupsion GRECO

Puna antikorrupsion e Këshillit të Evropës përbëhet nga tre elementë të ndërlidhur.

Kjo do të thotë se Këshilli:

- Vendos normat dhe standardet evropiane kundër korrupsionit përmes konventave;
- Monitoron zbatimin e konventave në Shtetet Anëtare;
- Siguron asistencë teknike, kur është e nevojshme, dhe bashkëpunon me shtetet dhe institucionet.

Këshilli i Evropës ka një organ të caktuar antikorrupsion, GRECO (Grupi i Shteteve kundër Korrupsionit). GRECO monitoron respektimin e konventave penale dhe civile të Këshillit të Evropës. GRECO mbështetet në një proces të bazuar në vlerësimin e ndërsjellë dhe presionin e bashkëmoshatarëve, në të cilin bashkohen ekspertiza e praktikuesve dhe përfaqësuesve të shtetit.³⁰

KB dhe Konventa Kundër Korrupsionit

Kombet e Bashkuara kanë hartuar një konventë antikorrupsion (UNCAC, Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Korrupsionit). Qëllimi i Konventës është të promovojë dhe forcojë masat për të luftuar korrupsionin dhe forcuar bashkëpunimin ndërkombëtar në luftën kundër korrupsionit. Për më tepër, Konventa synon të promovojë integritet, përgjegjshmëri dhe menaxhim të duhur të punëve publike dhe pronës publike.

Ulja e korrupsionit dhe ryshfetit është gjithashtu një nga objektivat nën synimet e KB-së për Zhvillim të Qëndrueshëm, të cilat u miratuan në vitin 2015 midis vendeve të tjera.

Shumë organe të BE-së luftojnë korrupsionin

Bashkimi Evropian miratoi një strategji të brendshme të sigurisë në 2010. Strategjia e brendshme e BE-së synon të përmirësojë mbrojtjen e qytetarëve dhe të

³⁰ Möstl, M. (2010) 'Preconditions and Limits of Mutual Recognition', *Common Market Law Review*, 47, pp. 405–436.

intensifikojë përpjekjet për të luftuar krimin e organizuar dhe terrorizmin. Strategjia përqendrohet në luftën kundër krimit ndërkufitar, përfshirë korrupsionin.³¹

Komisionit Evropian i është besuar mandati politik të monitorojë masat antikorrupsion dhe të hartojë një strategji gjithëpërfshirëse antikorrupsion për BE-në në bashkëpunim me GRECO.

Zyra Evropiane e Anti-Mashtrimit OLAF është një agjenci e BE që heton korrupsionin dhe mashtrimet kundër buxhetit të BE-së. OLAF mbikëqyr zbatimin e Strategjisë së Komisionit Anti-Mashtrim.³²

Njësia për Bashkëpunim Gjyqësor i Bashkimit Evropian Eurojust promovon bashkëpunimin midis autoriteteve kompetente të Shteteve Anëtare veçanërisht në luftën kundër krimit të rëndë ndërkufitar. Korrupsioni është një nga fushat me përparësi. Eurojust përbëhet nga 28 Anëtarë Kombëtarë, një nga secili shtet anëtar i BE-së. Anëtarët Kombëtarë janë përgjegjës për koordinimin e veprimtarive të autoriteteve kombëtare në fazat e ndryshme të hetimeve dhe ndjekjeve penale.

Europol gjithashtu ka një rol kryesor në sistemin evropian të sigurisë. Europol është agjensia e zbatimit të ligjit të Bashkimit Evropian, qëllimi kryesor i së cilës është të ndihmojë arritjen e një Evrope më të sigurt dhe të ndihmojë autoritetet e zbatimit të ligjit në Shtetet Anëtare të BE-së. Ai ndihmon autoritetet e zbatimit të ligjit në Shtetet Anëtare të BE-së veçanërisht në luftën e tyre kundër krimit të rëndë ndërkombëtar dhe terrorizmit. Për më tepër, direktiva e BE-së për zbulimin e informacionit jofinanciar dhe diversitetin është me rëndësi për luftën dhe parandalimin e korrupsionit.

IACA ofron trajnime kundër korrupsionit

Akademia Ndërkombëtare Kundër Korrupsionit IACA është një organizatë ndërkombëtare që u krijua me iniciativën e Zyrës së Kombeve të Bashkuara për

³¹ Priborsky, M. (2012) 'The European Union and The UN Convention against corruption', Eucriam, (2012-1), pp. 34-38.

³² TNS political and social (2017) Flash Eurobarometer 457: Businesses' attitudes towards corruption in the EU.

Drogë dhe Krim, Austri, dhe Zyra Evropiane e Anti-Mashtrimit OLAF në 2010. IACA ofron trajnime dhe seminare kundër korrupsionit, dhe është i vendosur në Austri.³³

EPAC / EACN zhvillon metoda për të luftuar korrupsionin

EPAC (Partnerët Evropianë kundër Korrupsionit) është një rrjet që bashkon autoritetet antikorrupsion dhe organet e mbikëqyrjes policore nga vendet anëtare të Këshillit të Evropës. EPAC është shkrirë së bashku me EACN, rrjetin evropian të pikave të kontaktit kundër korrupsionit.

EPAC / EACN është një forum i pavarur për 60 autoritete shtetërore anëtare për shkëmbimin e përvojave dhe zhvillimin e metodave antikorrupsion. Bordi Kombëtar i Policisë është anëtari finlandez i EPAC / EACN.

OSBE-ja mbështet ndërtimin e institucioneve përgjegjëse

Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë OSBE është një organizatë ndërkombëtare që adreson çështjet e sigurisë politiko-ushtarake, ekonomike, mjedisore dhe të drejtat e njeriut.

OSBE ndihmon Shtetet pjesëmarrëse në aktivitete antikorrupsion dhe në ndërtimin e institucioneve demokratike, të përgjegjshme.

OSBE-ja ka 57 shtete pjesëmarrëse nga Evropa, Amerika e Veriut dhe Azia Qendrore. Për më tepër, organizata ka partnerë për bashkëpunim në rajonin e Mesdheut dhe Azinë.³⁴

³³ EUROPEAN COMMISSION (2014) The EU Anti-Corruption Report. COM(2014) 38 final.

³⁴ EUROPEAN PARLIAMENTARY RESEARCH SERVICE (2016) Organised Crime and Corruption - Cost of Non-Europe Report. PE 558/779.

KAPITULLI III: Koncepti i politikave antikorrupsion në BE

3.1 Baza juridike e luftës kundër korrupsionit

Mashtrimi dhe korrupsioni paraqesin kërcënime serioze për sigurinë dhe interesat financiare të Bashkimit Evropian (BE). Mbrojtja e këtyre interesave është një përparësi për institucionet e BE-së, si për të vendosur paratë e taksapaguesve në përdorimin më të mirë, ashtu edhe për të trajtuar krimin e organizuar dhe terrorizmin, për të cilin korrupsioni siguron një tokë pjellore.³⁵

Baza ligjore për të luftuar mashtrimin dhe çdo veprimtari tjetër e paligjshme që prek interesat financiare të BE-së është neni 325 i Traktatit për Funkcionimin e Bashkimit Evropian (TFEU), i cili detyrohet vetë BE-në dhe vendet anëtare të saj të mbrojnë buxhetin e BE-së.³⁶

Në nivelin e BE-së, Zyra Evropiane e Anti-Mashtrimit (OLAF):

- Kryen hetime të pavarura administrative mbi mashtrimin, korrupsionin dhe çdo aktivitet tjetër të paligjshëm që përfshin fonde ose të ardhura të BE-së, për të siguruar që paratë e taksapaguesve të BE-së arrijnë në projekte që mund të ndihmojnë në krijimin e vendeve të punës dhe promovimin e rritjes në Evropë;
- Heton sjellje serioze nga stafi i BE-së dhe anëtarët e institucioneve të BE-së, duke ndihmuar në forcimin e besimit të publikut në ato institucione;
- Zhvillon politika të BE kundër mashtrimit në cilësinë e tij si një shërbim i Komisionit.³⁷

Pasi të jetë ngritur Zyra e Prokurorit Publik Evropian në përputhje me Rregulloren 2017/1939, do të jetë organi i parë i BE-së i cili ka të drejtë të zhvillojë hetime penale dhe të ndjekë mashtrimet dhe korrupsionin që prekin interesat financiare të BE-së.

³⁵ OECD Principles for Integrity in Public Procurement

³⁶ Council of Europe Group of States against Corruption

³⁷ EU Anti-Corruption Report

Komisioni Evropian, përmes Drejtorisë së Përgjithshme të Migracionit dhe Homeçështjeve të Brendshme (DG HOME) adreson korrupsionin në BE dhe në nivelin ndërkombëtar.

Korrupsioni krijon pasiguri të biznesit, ul nivelin e investimeve dhe parandalon që tregu i vetëm të funksionojë pa probleme. Më e rëndësishmja, ajo minon besimin tek qeveritë, institucionet publike dhe demokracia në përgjithësi.

Institucionet e BE synojnë:

- të thjeshtoj dhe modernizojë grupin e rregullave ligjore që ndikojnë në korrupsion;
- të monitorojë zhvillimet në përpjekjet për të luftuar korrupsionin në vendet e BE-së;
- mbështesin zbatimin e masave kombëtare kundër korrupsionit përmes financimit, asistencës teknike dhe përvojës.

Neni 83 (1) TFEU e njeh korrupsionin si një "krim euro", duke e renditur atë midis krimeve veçanërisht të rënda me një dimension ndërkufitar.³⁸

Konventat Evropiane Kundër Korrupsionit

Konventa e Ligjit Penal të Këshillit të Evropës për Korrupsionin (Konventa e E Drejtës Penale të COE)

Konventa e Ligjit Penal të COE synon të koordinojë kriminalizimin e praktikave korruptive, të sigurojë masa plotësuese të ligjit penal dhe të përmirësoj bashkëpunimin për ndjekjen e veprave penale. Ajo hyri në fuqi në 2002 dhe pajtueshmëria monitorohet nga Grupi i Shteteve kundër Korrupsionit (GRECO).³⁹

³⁸ Priborsky, M. (2012) 'The European Union and The UN Convention against corruption', Eucri, (2012–1), pp. 34–38.

³⁹ European Commission, 'European Neighbourhood Policy'.

Konventa e së Drejtës Civile të Këshillit të Evropës për Korrupsionin (Konventa e E Drejtës Civile e COE)

Konventa e së Drejtës Civile të COE synon të përcaktojë rregullat e përbashkëta ndërkombëtare të së drejtës civile dhe korrupsionit. Palëve u kërkohet të kompensojnë personat që kanë pësuar dëm si rezultat i korrupsionit. Ajo hyri në fuqi në 2003, dhe pajtueshmëria monitorohet nga Grupi i Shteteve kundër Korrupsionit (GRECO).

Konventa e Bashkimit Evropian kundër përfshirjes së korrupsionit të zyrtarëve (Konventa e BE kundër korrupsionit)

Konventa e BE kundër Korrupsionit synon të luftojë korrupsionin që përfshinë zyrtarët e BE-së ose të Shteteve Anëtare. Shtetet Anëtare duhet të sigurojnë që korrupsioni pasiv ose aktiv nga zyrtarët është një vepër penale. Drejtuesit e bizneseve duhet të deklarohen penalisht përgjegjës për korrupsion aktiv nga një person nën autoritetin e tyre që vepron në emër të kompanisë.

Konventa e Bashkimit Evropian për mbrojtjen e interesave financiare të komuniteteve evropiane (Konventa e BE për interesat financiare).

Konventa e BE për interesat financiare synon të krijojë një bazë të përbashkët juridike për mbrojtjen penale të interesave financiare të KE-së. Mashtrimi që ndikon në shpenzime dhe të ardhura duhet të dënohet me gjobë penales.

3.2 Zhvillimi i politikave antikorrupsion

Tabela 1: Dimensioni i politikës antikorrupsion

Dimensioni i politikës antikorrupsion				
Treguesit e rezultatit				
1.Indeksi i Perceptimit të Korrupsionit (Transparenca Ndërkombëtare)				
2.Kontrolli i treguesit të korrupsionit (Grupi i Bankës Botërore)				
3.Treguesi i presionit të korrupsionit (Sistemi i Monitorimit të Korrupsionit)				
4.Barometri global i korrupsionit (Transparenca Ndërkombëtare)				
Nën-	Nën-	Nën-	Nën-	Nën-

dimension 1	dimension 2	dimension 3	dimension 4	dimension 5
Reformat, politikat dhe zbatimi i korrupsionit	Ndërgjegjësimi dhe arsimi publik kundër korrupsionit	Institucionet e parandalimit dhe koordinimit të korrupsionit	Parandalimi dhe administrimi i konflikteve të interesit dhe mbrojtja e informacionit	Organet e zbatimit të korrupsionit dhe bashkëpunimi rajonal
Treguesit cilësorë 1. Vlerësimi i rrezikut të korrupsionit 2. Dëshmi për korrupsionin e legjislacionit	Treguesit cilësorë 3. Ndërgjegjësimi dhe edukimi i publikut			Treguesit cilësorë 4. Organet e zbatimit të ligjit antikorrupsion 5. Bashkëpunimi rajonal dhe ndihma juridike e ndërsjellë
Instrumentet dhe mjetet e OECD <ul style="list-style-type: none"> • Konventa e OECD për Luftimin e Ryshfetit të Zyrtarëve Publikë të Huaj në Transaksionet e Biznesit Ndërkombëtar (neni 9) • Rekomandimi i OECD për Integritetin Publik • Udhëzimet e OECD për Menaxhimin e Konfliktit të Interesit në Shërbimin Publik • Plani i veprimit antikorrupsion i OECD në Stamboll 				

Burimi: RAI kuadri institucional antikorrupsion, 2016.

3.3 Strategjitë e BE-së kundër korrupsionit

Strategjitë e BE-së për luftën kundër korrupsionit janë të shumta por në këtë çështje të studimit do të përmendim vetëm modelin kryesor të strategjisë kundër korrupsioni që përdor Bashkimi Evropian.⁴⁰

Siç u përmend tashmë, korrupsioni është një problem i zakonshëm i shumë vendeve, dhe madje edhe i njëjstëve të integruara, si p.sh. bashkimi Evropian duhet të kundërshtoj këtë problem. Kështu është e mundur të mësohet nga përvoja e vendeve të tjera, çfarë mjetesh dhe çfarë radhitje masash çuan në sukses atje. Organizata joqeveritare ndërkombëtare Transparenca Ndërkombëtare (në vijim e tutje TI), me zyrën e saj në Berlin, ka kryer disa analiza dhe studime, dhe ka implementuar modele që pasqyrojnë përvojën e disa vendeve. Disa shembuj janë: Manuali Kundër Korrupsionit, Pakti i Integritetit, ose krahasime ndërkombëtare të vendeve sipas Indeksit të Perceptimit të Korrupsionit.⁴¹

Presioni i opinionit publik. Është e nevojshme të përmirësohet perceptimi i qytetarëve për sa i përket çështjeve të korrupsionit dhe ndikimeve të tyre, por edhe njohuri të tyre për mjetet antikorrupsion. Për të krijuar presion civil është e nevojshme të garantohet qasje në informacion dhe të punohet me opinionin publik (në kuptimin e një fushate shpjeguese se si marrëdhëniet transparente mund të kontribuojnë në përfitimin e qytetarit). Në këtë mënyrë, rregullat joformale mund të sanksionojnë mos transparencën dhe korrupsionin dhe të ushtrojnë presion ndaj politikanëve për të ndërmarrë masa për zvogëlimin e hapësirës për korrupsion. Politikanët nuk do të veprojnë pa presion efikas publik, veçanërisht nëse kjo përfshin fusha që lidhen drejtpërdrejt me ta.

Programet anti-korrupsion. Pas kësaj korrupsioni zhvillohet në nivelin rajonal, kombëtar dhe mbikombëtar, strategjitë për luftën kundër strategjive të korrupsionit gjithashtu janë zhvilluar në disa nivele.

⁴⁰ Salazar, L. (2012) 'Monitoring International Instruments against Corruption', *Eucrim*, (2012/1), pp. 20–24.

⁴¹ Möstl, M. (2010) 'Preconditions and Limits of Mutual Recognition', *Common Market Law Review*, 47, pp. 405–436.

Programet antikorrupsion mund të zhvillohen në nivele të ndryshme, për shembull:

- niveli i qeverisë së shtetit;
- niveli i qeverisjes vendore;
- niveli i partisë politike etj.

Niveli shtetëror. Një strategji komplekse duhet të marrë në konsideratë të gjitha pikat e përmendura dhe duhet të paraqesë një sulm në disa fronte në të njëjtën kohë. Megjithatë, shumica e vendeve nuk janë në gjendje të bëjnë gjithçka menjëherë. Prandaj, reformatoret duhet të vendosin, në cilat fusha ndjehen problemet më serioze, dhe cila strategji do të jetë më efektive. Programet e luftës kundër korrupsionit janë aplikuar në disa vende, p.sh. në Kolumbi, në Republikën Czecheke, Republikën Sllovaqe dhe në disa vende afrikane. Burimet italiane raportojnë se, si rezultat i fushatës antikorrupsion "Duart e Pastra" ka pasur një ulje të kostove për ndërtimin e autostradave me 20%.⁴²

Pengesa të mundshme

Përgjithësimi i përvojës nga disa vende në të gjithë botën tregon se përpjekja antikorrupsion mund të pengohet nga:

- Kufizimet e fuqisë në nivelin më të lartë (administrata e ardhshme e re mund të përpiqet të luftojë korrupsionin, megjithatë, ajo trashëgon një aparat burokratik të korruptuar që pengon çdo ndryshim);
- Mosekzistimi i vullnetit në nivelin më të lartë;
- Premtime shumë ambicioze që rezultojnë në pritje të tepërta dhe pas humbjes së besimit të qytetarëve (synimet që mund të arrihen në baza afatshkurtra, ose "zgjidhje të shpejtë" shpesh janë të nevojshme për të siguruar mbështetjen e publikut);⁴³
- Fragmentimi dhe mungesa e bashkërendimit në reforma, duke rezultuar në mungesë të ndonjë subjekti të përgjegjshëm;

⁴² Martin, M. (2006) 'Franchir l'infranchissable ? Coopération judiciaire et reconnaissance mutuelle dans un espace européen de justice, liberté, et sécurité', Cultures & Conflits, (62), pp. 63–77

⁴³ NS POLITICAL AND SOCIAL (2017) Special Eurobarometer 470: Corruption.

- Reformat që bazohen shumë në ligje dhe zbatim (duke rezultuar në masa shtypëse dhe pas abuzimit me zbatimin, të cilat mund të shkaktojnë korrupsion të mëtutjeshëm);
- Reformat që injorojnë korrupsionin në nivelin më të lartë, duke u përqëndruar në "peshq të vegjël" (ligjet po zbatohen në mënyrë të padrejtë dhe të pabarabartë, e cila e vë ligjshmërinë në fjalë dhe dobëson efektin parandalues);
- Pamundësia për të vendosur mekanizma institucionale që do t'u mbijetonin reformatorëve;
- Pamundësia e qeverive për të përfshirë shoqërinë civile dhe sektorin privat në proces.⁴⁴

Si rregull, masat antikorrupsion përfshijnë elementet e mëposhtëm:

1. Deklarim i qartë i vullnetit politik të elitës politike se ata do të luftojnë kundër korrupsionit kudo që zbulohet;
2. Vëmendja kryesore përqendrohet në parandalimin e korrupsionit dhe ndryshimet e sistemit (më shumë sesa ndjekja pas "shtrigave");
3. Miratimi i një legjislacioni integruar anti-korrupsion dhe krijimi i institucioneve, integriteti i të cilit është siguruar (përfshirë hetuesit, prokurorët dhe gjykatësit);
4. Identifikimi i aktiviteteve të sektorit publik që priren më së shumti drejt zhvillimit të korrupsionit, dhe ndryshimit të mëvonshëm të ligjeve thelbësore dhe procedurave administrative;
5. Sigurimi i një niveli të tillë të pagave të nëpunësve civilë, i cili në një shkallë të mjaftueshme pasqyron shtrirjen e përgjegjësisë së tyre dhe i cili, sa është e mundur, është i krahasueshëm me pagat e sektorit privat;
6. Hetimi i mundësive të apelimit legjislativ dhe administrativ për qëllim të sigurimit të efekteve të tyre parandaluese;
7. Krijimin e partneritetit midis qeverisë dhe shoqërisë civile - përfshirë sektorin privat, si dhe me organizatat profesionale dhe fetare;

⁴⁴ TNS political and social (2017) Flash Eurobarometer 457: Businesses' attitudes towards corruption in the EU.

8. Implementimi i ndryshimeve që do të sigurojnë që korrupsioni të bëhet një aktivitet shumë i rrezikshëm me pak fitim.⁴⁵

Shumë herë programet antikorrupsion përqendrohen në:

- Parandalim;
- Shtypje;
- Ndërgjegjësim.

Strategjia qeveritare kundër korrupsionit duhet të jetë gjithashtu një material i hapur:

- për diskutim të gjerë dhe përfshirje të palëve të ndryshme të interesit si OJQ, media që mund të paraqiten me sugjerime (jo vetëm dokumentin qeveritar);
- që mund të azhurnohet kur ndodhin ndryshimet dhe do të shfaqen nevoja të reja (për të lejuar fleksibilitet)⁴⁶

Niveli i partisë politike

Për të rritur integritetin e partisë politike dhe për të përmirësuar perceptimin e saj midis publikut të gjerë dhe elektoratit të saj partia politike mund të fillojë me futjen e Sistemit të Integritetit të Partisë Politike.

Aktivitetet e institucioneve mbikombëtare

Disa programe u miratuan për bllokun rajonal, p.sh. për vendet afrikane ose vendet e Ballkanit. Në samitin amerikan në 1994 qeveritë ndërmorën:

- Të nxisë diskutimin mbi problemet më serioze me të cilat përballet administrata publike dhe të pajtohet me përparësitë e reformave që kontribuojnë në transparencën e veprimtarive qeveritare dhe për të përmirësuar kontrollueshmërinë e publikut;
- Të sigurojë mbikëqyrje të duhur mbi zyrat e administratës publike duke forcuar mekanizmat e kontrollit të brendshëm, duke përfshirë kapacitetet e hetimit dhe zbatimit në lidhje me korrupsionin, dhe për të lehtësuar qasjen e publikut në informacion, të nevojshme për kontrollin e jashtëm;

⁴⁵ Transparency International (2019) Corruption Perceptions Index 2018.

⁴⁶ Seccombe, M. (2017) 'Les apports de la loi du 9 décembre 2016 à l'anticorruption', Droit pénal, 2, pp. 13–18.

- Të përcaktojë kriteret e konfliktit të interesave në lidhje me nëpunësit civilë, dhe të vendosë masa efikase kundër pasurimit të paligjshëm, përfshirë dënimet e ashpra kundër punonjësve që abuzojnë me zyrat publike për qëllim të pasurimit personal;⁴⁷
- Të apelojë tek qeveritë e vendeve që të miratojnë dhe të vendosin në fuqi masa kundër ryshfetit në të gjitha transaksionet financiare dhe të biznesit;
- Të zhvillojnë mekanizma ndërkombëtarë të bashkëpunimit në fushën e gjyqësorit dhe bankave, dhe kështu të mundësojnë veprime të shpejta dhe efektive në hetimin ndërkombëtar të çështjeve të korrupsionit;
- T'i kushtojë vëmendje rregulloreve qeveritare, taksave, procedurave gjyqësore dhe proceseve zgjedhore dhe legjislativë;
- Të hartojë një strategji ndërkombëtare të luftës kundër korrupsionit (në sektorin publik, por edhe atë privat), duke marrë parasysh çdo marrëveshje dhe legjislacionin kombëtar. Kjo strategji do të përfshijë ekstradimin dhe shqiptimin e personave të ndjekur penalisht, dhe ndjekjen e të akuzuarve, e cila do të arrihet përmes një marrëveshje të re për sa i përket sistemit ekzistues të bashkëpunimit ndërkombëtar tashmë.⁴⁸

Disa nisma në luftën kundër korrupsionit kanë ardhur nga institucione mbinacionale (OECD, Banka Botërore, BE).

Nismëtarët e ndryshimeve antikorrupsion

Vetë qeveria ose shoqëria civile nuk mund të luftojnë në mënyrë efektive korrupsionin.

Programi Kombëtar i Luftës kundër Korrupsionit u miratua në Sllovakia në vitin 2000, i cili u krijua në bazë të OJQ-ve dhe bashkëpunimit qeveritar.

Strategjitë antikorrupsion mund të kenë si koalicion ashtu edhe parti opozitare. Vetë OJQ-të dhe partitë politike duhet të kenë sistemin e tyre të integritetit. Është e mundur që të zhvillohen me sukses strategji kundër korrupsionit edhe në nivelin lokal. Lufta kundër korrupsionit po bëhet gjithnjë e më shumë në

⁴⁷ Martin, M. (2006) 'Franchir l'infranchissable ? Coopération judiciaire et reconnaissance mutuelle dans un espace européen de justice, liberté, et sécurité', Cultures & Conflits, (62), pp. 63–77. doi: 10.4000/conflits.2058.

⁴⁸ Csonka, P., Juszcak, A. and Sason, E. (2017) 'The Establishment of the European Public Prosecutor's Office : The Road from Vision to Reality'. Eucrium - The European Criminal Law Associations' Forum. doi: 10.30709/eucrium-2017-012.

interes ndërkombëtar dhe organizata të tilla si OECD dhe Banka Botërore po bëhen liderët në një luftë të tillë.⁴⁹

KAPITULLI IV: Kushtëzimi gjatë anëtarësimit përmes luftës ndaj korrupsionit

4.1 Kriteret e Kopenhagës

Ndërsa Bashkimi Evropian i afrohet momentit historik kur zyrtarisht do të ftojë dhjetë shtete kandidatë të anëtarësohen në klubin e saj, pyetja që shtrohet gjithnjë e më shumë është "A do të jenë gati?" Pyetja nuk ka të bëjë vetëm me harmonizimin e ligjit të brendshëm me *acquis communautaire*, por gjithashtu ka të bëjë me aspekte më të përgjithshme të sistemeve politike dhe ekonomike të kandidatëve. Një nga më të rëndësishmet nga këto ka qenë korrupsioni dhe përgjigjja e pyetjes mund të jetë që nevoja më urgjente për përgatitje është brenda vetë BE-së.⁵⁰

Komisioni Evropian ka identifikuar vazhdimisht korrupsionin si një problem serioz ose sistemik në të paktën gjysmën e shteteve kandidatë të Evropës Qendrore dhe Lindore. Raportet e publikuara kohët e fundit nga Programi i Monitorimit të Anëtarësimit të Institutit të Shoqërisë së Hapur konfirmojnë shumë nga shqetësimet e BE për korrupsionin në shtetet kandidatë. Në të vërtetë, raportet shkojnë më tej në nxjerrjen në pah të problemeve të korrupsionit në fushat që Komisioni e ka lënë pas dore kryesisht, veçanërisht "kapjen" e procesit të bërjes së ligjit nga interesat private. Për më tepër, raportet zbulojnë se edhe në fushat ku Komisioni i kushton

⁴⁹ Calderoni, F. (2008) 'A Definition That Could Not Work: The EU Framework Decision on the Fight against Organised Crime', *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 16, pp. 265–282.

⁵⁰ Council of the European Union, Conclusions on Croatia, (16 March 2005 no 7138/2/05 REV 2).

vëmendje të veçantë, veçanërisht prokurimit publik, harmonizimi me standardet e BE-së ka bërë relativisht pak për të ulur korrupsionin.⁵¹

Megjithëse korrupsioni nuk është perceptuar si një problem mjaft serioz për t'i parandaluar këto vende të përmbushin "kriteret politike të Kopenhagës" të BE-së (në thelb, se institucionet demokratike janë të sigurta dhe të qëndrueshme), Komisioni nuk është ende i kënaqur. Në një fjalim që shënon lëshimin e Raporteve të Rregullta të vitit 2002 mbi gatishmërinë e kandidatëve për sukses, Presidenti i Komisionit Romano Prodi e etiketoi korrupsionin si një problem "jashtëzakonisht serioz" i cili duhet të korrigjohet para pranimit.⁵²

Është e qartë se problemet e korrupsionit nuk do të korrigjohen para pranimit. Siç vuri në dukje Ministri i Brendshëm Stek Stanislav Gross kohët e fundit, lufta kundër korrupsionit është "një distancë e gjatë". Historia, qoftë ajo në Gjermani pas Hitlerit apo Spanjës pas Franco tregon se korrupsioni lulëzon në situata tranzicioni dhe se lufta për ta sjellë atë nën kontroll matet më mirë në dekada sesa ciklet zgjedhore. Ky do të jetë rasti në shumicën e shteteve kandidate, ku korrupsioni nuk është i rrënjosur vetëm në kaosin kalimtar, por ka edhe rrënjë të thella historike.⁵³

Për më tepër, korrupsioni është një fushë në të cilën BE-ja nuk ka një kornizë të qartë dhe të zbatuar mirë. Gati gjysma e shteteve anëtare aktuale kanë ratifikuar konventën e BE-së kundër mashtrimit në 1995. Shtetet individuale anëtare nuk japin as informacion në lidhje me korrupsionin në asnjë mënyrë sistematike. Raportet e fundit të Grupit të Shteteve të Këshillit të Evropës kundër Korrupsionit (GRECO) - e vetmja organizatë që aktualisht po monitoron shumicën dërrmuese të shteteve

⁵¹ Based on Council Regulation (EC) 533/2004 on the establishment of European partnerships in the framework of the Stabilisation and Association Process [2004] OJ 2004 L86/1.

⁵² The SAA with Croatia entered into force on 1 February 2005, and was thus the second SAA to do so (the SAA with the Former Yugoslav Republic of Macedonia entered into force on 1 April 2004)

⁵³ European Council in Brussels, Conclusions of the Presidency, (15-16 December 2005 no 15914/1/05 REV1), para 24.

evropiane sipas parimeve të gjera të politikës antikorrupsion, vunë në dukje se nuk ka statistika të përgjithshme për rastet e korrupsionit në Greqia apo Spanja.⁵⁴

BE gjithashtu nuk ka qenë në gjendje të bindë vendet anëtare të miratojnë instrumentet ekzistuese. Për shembull, vetëm tre shtete anëtare kishin ratifikuar Konventën e Ligjit Penal të Këshillit të Evropës mbi Korrupsionin deri në qershor 2002. Në të kundërt, të armatosur me mandatin e Kopenhagës, Komisioni kishte ndihmuar të bindë të gjithë, por dy nga vendet kandidate të CEE për ta bërë këtë me të njëjtën date.

Nëse këto rezerva tregojnë vetëm që vendet e BE-së i rezistojnë imponimit të standardeve uniforme në një zonë të ndjeshme të së drejtës penale, argumenti mund të bëhet që kjo nuk është një gjë e keqe. Sidoqoftë, ka prova domethënëse që një numër i vendeve anëtare të BE-së janë të shqetësuar nga nivele të konsiderueshme korrupsioni, duke filluar nga afëra e Elf Aquitaine në Francë, deri në një skandale të skandaleve të mëdha të financimit të partive në Gjermani. Këto janë vendet e para dhe të treta më të mëdha në BE. Problemet e korrupsionit të vendit të katërt më të madh të BE, Italia, janë të njohura. E gjithë kjo shtron pyetjen e pashmangshme nëse BE është në gjendje të bëjë diçka, duke marrë parasysh kufizimet e saj institucionale, për të luftuar korrupsionin në mbarë BE-në.⁵⁵

Raporti nga GRECO për Greqinë shton një shënim trishtues, sipas vëzhguesve vendorë zona më e dëmtuar nga korrupsioni në Greqi është ndarja dhe shpërndarja e fondeve të BE-së. Greqia dhe Italia janë renditur në sondazhet e perceptimit si pak më të korruptuara sesa shtetet kandidate më pak të korruptuara.

Shtoji kësaj faktin që shumica e shteteve kandidate renditen qartë nga sondazhet e perceptimit siç janë ato të përdorura nga Transparenca Ndërkombëtare për të ndërtuar Indeksin e tij të Perceptimit të Korrupsionit si dhe anketat e biznesit të kryera nga Banka Botërore si dukshëm ose shumë më të korruptuara sesa shtetet anëtare dhe disa nga rreziqet e zgjerimit bëhen të qarta. Në këto rrethana, çështja e

⁵⁴ Arnall, A. (2002), 'The Rule of Law in the European Union', in Arnall, A. and Wincott, D. (eds.), *Accountability and Legitimacy in the European Union*, Oxford: Oxford University Press.

⁵⁵ Engelbrekt, K. (2002), 'Multiple Assymetries: The European Union's Neo-Byzantine Approach to Eastern Enlargement', in 39 *Int'l Pol.*

madhe për zgjerimin e BE bëhet jo nëse kandidatët janë gati për BE-në, por nëse BE është gati për ta. Sapo shtetet candidate të ftohen në klub, mandati i Kopenhagës pushon, dhe një numër i konsiderueshëm i vendeve me korrupsion të rëndësishëm ose serioz do të hyjnë në një Union që i mungon një strategji funksionuese antikorrupsion e vet.⁵⁶

Në këto rrethana, BE-ja duhet urgjentisht të përmirësojë mekanizmat e saj të monitorimit të korrupsionit dhe të krijojë standarde anti-korrupsion në të gjithë Bashkimin dhe jo vetëm. Ryshfeti i cili mund të dëmtojë drejtpërdrejt zbatimin e *acquis* është qartë fokusi kryesor i Komisionit. Sidoqoftë, llojet e tjera të korrupsionit, të tilla si financimi i korruptuar i partive politike, mund të minojnë transpozimin e *acquis* në legjislacionin kombëtar (dhe në disa raste në shtetet candidate me siguri tashmë kanë), për të mos folur për minimin e vlerave demokratike mbi të cilat synon BE-ja të themelohet.

Përfundimi i kësaj është se Unioni duhet të gjejë një mënyrë për të siguruar që respektimi i Kriteve të Kopenhagës mbetet një kërkesë - e të gjitha vendeve anëtare. Për sa i përket korrupsionit, mënyra më e qartë për të ndjekur këtë objektiv është që BE të anëtarësohet në GRECO, të miratojë 20 Parimet Udhëzuese të Këshillit të Evropës për Luftën Kundër Korrupsionit dhe të marrë pjesë në zhvillimin e Parimeve dhe kornizës së monitorimit të GRECO-s.⁵⁷

Quentin Reed është redaktori i një seri raportesh për korrupsionin në shtetet candidate të Evropës Qendrore dhe Lindore për Programin e Monitorimit të Aderimit në BE të Institutit të Shoqërisë së Hapur.⁵⁸

EUMAP ka publikuar një seri raportesh që vlerësojnë ndikimin e procesit të pranimit në BE në zhvillimin e të drejtave të njeriut dhe politikave të sundimit të ligjit.

⁵⁶ Fierro, E. (2003), *The EU's Approach to Human Rights Conditionality in Practice*, The Hague /London /New York: Martinus Nijhoff Publishers.

⁵⁷ Anastasakis O. & Bechev D. (2003). *EU Conditionality in South East Europe: Bringing Commitment to the Process*. South East European Studies Programme European Studies Centre St Antony's College University of Oxford.

⁵⁸ Center for the Study of Democracy (2015), *Monitoring Anti-Corruption in Europe. Bridging Policy Evaluation and Corruption Measurement*.

4.2 Vlerësimi i BE-së mbi politikat antikorrupsion në vendet e Ballkanit Perëndimor

Përkundër përparimit të madh në rritjen e transparencës dhe qeverisjes së mirë në vendet e Ballkanit Perëndimor gjatë viteve të fundit, ekziston një organ në rritje i provave që korrupsioni është akoma i përhapur në rajon dhe prek segmente të mëdha të shoqërisë dhe administratës publike.

Më konkretisht, në vitin 2010, Zyra e Kombeve të Bashkuara për drogën dhe krimin ka kryer anketime të krahasueshme të familjeve në rajon me financim në kuadër të projektit CARDS 'Vlerësimi i Korrupsionit dhe Krimin në Ballkanin Perëndimor'. Sondazhet prodhuan një bazë të fortë provash mbi natyrën dhe rolin e korrupsionit siç përjetohet dhe perceptohet nga familjet individuale në të gjithë rajonin dhe do të ndihmojë për të synuar dhe forcuar përpjekjet për të luftuar korrupsionin që prek popullatën.

Në të njëjtën kohë, pranohet gjerësisht se korrupsioni dhe krimi. Kur ndikojnë sektorin e biznesit, mund të sjellin pasoja shkatërruese në klimën e biznesit dhe zhvillimin ekonomik të vendeve. Ky propozim i projektit adreson drejtpërdrejt këtë çështje duke propozuar të kryhet 'Vlerësimi i Korrupsionit dhe Krimin që prekin sektorin e biznesit' në gjashtë vendet e Ballkanit Perëndimor të cilët janë vende kandidatë aktuale ose që aspirojnë në BE.⁵⁹

Sondazhet do të zbatohen në bashkëpunim me institutet kombëtare të statistikave ose ofruesit e tjerë lokalë të të dhënave me qëllim forcimin e kapaciteteve kombëtare për të zbatuar anketime të ngjashme në të ardhmen.

Qëllimi i përgjithshëm i projektit është të forcojë integritetin dhe transparencën në sektorin e biznesit të gjashtë ekonomive të Ballkanit Perëndimor,

⁵⁹ Center for the Study of Democracy (2018), Policy Brief No. 77: Making Democracy Deliver in the Western Balkans: Strengthening Governance and Anticorruption

duke ofruar vlerësime të bazuara në prova, për modelet dhe natyrën e korrupsionit dhe krimin.⁶⁰

Qëllimi specifik i projektit është të prodhojë vlerësime të korrupsionit dhe krimin që prekin sektorin e biznesit bazuar në anketime të krahasueshme të mostrave në gjashtë vende / zona të Ballkanit Perëndimor, ndërsa njëkohësisht forcimin e kapaciteteve kombëtare për të prodhuar vlerësime të bazuara në prova të korrupsionit dhe krimin në biznes përmes përfshirjes së plotë të prodhuesve kombëtar të të dhënave dhe agjencive antikorrupsion.

Rezultatet e projektit do të jenë:

- Raporte vlerësimi të natyrës dhe modeleve të korrupsionit dhe krimin që prekin sektorin e biznesit në rajon;
- Rritja e njohurive për të zhvilluar, zbatuar dhe monitoruar politikën për të parandaluar dhe luftuar korrupsionin dhe krimin që prek ekonominë;
- Kapacitetet e forcuara të prodhuesve vendorë të të dhënave për të kryer anketime nacionale mbi korrupsionin dhe krimin.

4.3 Vlerësimet e komisionit Evropian: Raport progresit vjetor

Në raportin e saj të BE-së kundër korrupsionit për vitin 2014, Komisioni Evropian pranon se një përgjigje efektive e politikës ndaj korrupsionit nuk mund të reduktohet në një seri standarde të masave, pasi një zgjidhje 'një madhësi i përshtatet të gjitha' do të nënkuptonte mosrespektimin e konteksteve kombëtare të shteteve. Sidoqoftë, ajo përshkruan çështjet më të rëndësishme për t'u adresuar në secilin vend. OECD deklaron se veprimet shtypëse vetëm nuk janë të mjaftueshme për të zgjidhur korrupsionin, nevojiten një sërë masash për të parandaluar shfaqjen e saj. Njëzet parimet udhëzuese të Këshillit të Evropës theksojnë nevojën për

⁶⁰ Nečev, Z., et al. (2018), The Credible Enlargement Perspective for the Western Balkans through the lenses of the Berlin Process, Institute for Democracy "Societas Civilis"

parandalimin e korrupsionit, ndërgjegjësimin e publikut dhe promovimin e sjelljes etike.⁶¹

Konventa e KB kundër Korrupsionit përcakton standarde globale në parandalimin e korrupsionit dhe, bazuar në të, politikat antikorrupsion synojnë të arrijnë transparencë dhe integritet në shërbimin publik, mbrojtje adekuate të fryrjes së bilbilit dhe menaxhimin e konflikteve të interesit dhe deklaratave të pasurive. Ato gjithashtu promovojnë miratimin e kodeve të etikës dhe trainimit të etikës për zyrtarët publik, dhe lehtësojnë qasjen në informacione me rëndësi publike. Rregullimi i duhur i prokurimit publik dhe financimi i partive politike dhe fushatave elektorale, kryerja e reformës gjyqësore dhe parandalimi i korrupsionit në sektorin privat janë gjithashtu fushat me përparësi. Masat në fushat e prirura për korrupsion si kujdesi shëndetësor, taksat, arsimi, policia, doganat dhe vetëqeverisja lokale shpesh përfshihen në strategji kombëtare dhe plane veprimi.⁶²

Raportet e zgjerimit të Komisionit Evropian për vitin 2016

Në Nëntor 2016, Parlamenti Evropian mbajti një tryezë të rrumbullakët në agjendën antikorrupsion për Evropën Jug-Lindore, pas publikimit të raporteve të zgjerimit të Komisionit Evropian 2016. Sipas raporteve të vitit 2016 për Ballkanin Perëndimor, shumica e vendeve kanë legjislacion të mirë për parandalimin e korrupsionit, dhe duhet të jenë në gjendje të hetojnë dhe ndjekin penalisht korrupsionin, por rezultatet mbesin të dobëta. Komisioni nënvizoi se korrupsioni mbetet mbizotërues në shumë fusha dhe vazhdon të mbetet një problem shumë serioz. Vështirësia kryesore është mungesa e një vullneti të mjaftueshëm politik për zbatimin e legjislacionit në praktikë. Ndikimi i padrejtë politik dhe kapacitetet e kufizuara njerëzore dhe financiare pengojnë punën e organeve antikorrupsion. Rekordet e tyre duhet të përmirësohen në të gjithë rajonin, si dhe transparencja dhe përgjegjshmëria e fondeve për partitë politike dhe financimin e fushatës. Komisioni gjithashtu kërkon fillimin më sistematik të hetimeve financiare, dhe vendosjen e masave për parandalimin e korrupsionit në sektorin privat dhe në qeverisjen lokale.

⁶¹ Policy Department, Directorate for External Policies, The Western Balkans and EU enlargement: lessons learned, ways forward and prospects ahead, European Parliament, 2015.

⁶² Regional anti-corruption initiative (RAI), Mapping Anti-Corruption in South East Europe, 2016.

Së fundmi, kërkon përfshirje shumë më të lartë të shoqërisë civile në agjendën antikorrupsion.⁶³

Në tryezën e rrumbullakët të BE të përmendur më lartë, SELDI prezantoi gjithashtu gjetjet kryesore të raportit të saj rajonal kundër korrupsionit për vitin 2016, 'Fuqia në hije'. Raporti nënvizon një ngadalësim të përparimit antikorrupsion dhe një ndjenjë të çuditshme të zhgënjimit dhe rritjes së ekonomisë së fshehur në të gjithë rajonin. Ajo tregon se politikat antikorrupsion duhet të shoqërohen me reformat ekonomike dhe rritjen e prosperitetit, dhe lidhja midis korrupsionit dhe ekonomisë së fshehur duhet të hulumtohet më tej.⁶⁴

Bashkëpunimi rajonal: Nisma Rajonale Anti-korrupsion (RAI) Në një nivel rajonal, përpjekjet kundër korrupsionit udhëhiqen nga nisma rajonale kundër korrupsionit (RAI), një organizatë ndërqeveritare që ofron një platformë të përbashkët për shkëmbimin e njohurive dhe praktikave më të mira. Pesë nga shtetet e Ballkanit Perëndimor janë anëtarë, ndërsa Kosova mund të përfitojë nga platforma për shkak të memorandumit të mirëkuptimit të vitit 2014 me RAI, të nënshkruar nga Programi Kundër Korrupsionit i UNDP. Aktivitetet e RAI (vlerësimi i ligjeve kundër korrupsionit, vlerësimi i rrezikut të korrupsionit dhe monitorimi i strategjive kombëtare), kanë për qëllim të përmirësojnë sinergjitë rajonale dhe të sigurojnë një angazhim politik të nivelit të lartë. Plani i Punës 2016–2017 parashikon veprime që plotësojnë objektivat e Strategjisë së SEE 2020 të rajonit. Objektivat strategjikë konsistojnë në miratimin e rregullave transparente, rritjen e ndërgjegjësimit të publikut (duke mbështetur hulumtime, informatorë dhe media, dhe duke kontribuar në shoqërinë civile dinamike) dhe të sigurojnë verifikimin e konflikteve të interesit dhe shpалosjen e pasurive (duke përmirësuar shkëmbimin e të dhënave dhe kapacitetet e organeve mbikëqyrëse).⁶⁵

⁶³ Southeast European leadership for development and integrity (SELDI), Shadow Power: Assessment of corruption and hidden economy in Southeast Europe, 2016.

⁶⁴ Regional anti-corruption initiative (RAI), Mapping Anti-Corruption in South East Europe, 2016.

⁶⁵ Transparency International, Fighting corruption in the Western Balkans and Turkey: priorities for reform, November 2016.

4.4 Ndikimi i korrupsionit tek vendet e Ballkanit Perendimor

Korrupsioni si fenomen ka marrë një shkallë të gjerë, jo vetëm në vendet në zhvillim ose vendet në tranzicion, por edhe në vendet e zhvilluara. Ryshfeti dhe korrupsioni dihet se janë e keqja më e keqe e një shoqërie. Prandaj, shkalla e efekteve shkatërruese që sjell korrupsioni globalisht është e madhe. Banka Botërore vlerëson se një trilion dollarë në vit paguhet në ryshfete në të gjithë botën. Sidoqoftë, dëmi shkon përtej këtyre shifrave, korrupsioni çon në një çoroditje të vendimit ekonomik. Shtrembëron tregjet konkurruese, duke mos lejuar ndarjen e burimeve dhe shkatërron klimën e investimeve.⁶⁶

Është e vështirë të bësh një përcaktim përfundimtar të korrupsionit, por domosdoshmëria për ta luftuar atë për shkak të pasojave që ajo sjell, e bëri të domosdoshme ndërmarrjen e nismave për hartimin e ligjeve dhe konventave. Disa nga këto nisma rezultuan me konventa si Konventa e Këshillit të Evropës, Protokolli shtesë i konventës penale, Konventa Civile për korrupsion dhe Konventa kundër ryshfetit të zyrtarëve të huaj publik në transaksionet e biznesit ndërkombëtar të OECD. Këto konventa përmbajnë masa konkrete se si të luftohet korrupsioni ose të paktën të minimizohet ai. Sidoqoftë, vështirësia më e madhe për të matur korrupsionin është mungesa e treguesve matës. Kjo është arsyeja pse korrupsioni vlerësohet shumë më tepër mbi perceptimet që ka një shoqëri mbi nivelin e saj në institucionet shtetërore. Arsyeja tjetër e mungesës së rëndësisë së korrupsionit lidhet me faktin se një nga subjektet kryesore të veprave penale të korrupsionit pasiv janë zyrtarët administrativ. Ekziston një interes i administratës shtetërore për të fshehur nivelin e korrupsionit.⁶⁷

Disa autorë e konsiderojnë korrupsionin si një fenomen etik dhe moral, ndërsa, kur trajtohet ligjërisht, korrupsioni është një vepër penale që duhet të trajtohet ligjërisht. Sidoqoftë, korrupsioni mund të kufizohet si sjellje e gabuar e një nëpunësi civil, qëllimi i të cilit është të marrë përfitime materiale ose morale, për veten e tij ose për grupin e tij. Qëllimi i këtij përfitimi, si produkt i krimit është

⁶⁶ Grupe, Claudia and Sinisa Kusic, 2005. "Intra-regional cooperation in the Western Balkans: Under which conditions does it foster economic progress?" in The Centre for the Study Global Governance: Discussion Paper 37. 24p.

⁶⁷ Gylfason, Tr. Inmaculada, M. Magnus, W. 2015. "Free Trade Agreements, Institutions and the Exports of Eastern Partnership Countries" in Journal of Common Market Studies. 53(6). pp. 1214-1229.

legalizimi, i cili po bëhet më i vështirë, për shkak të masave të marra për zyrtarizimin e ekonomisë. Në shumicën e formave të vendeve ish komuniste, ekonomia informale është shumë e lartë. Në Shqipëri, një raport i OECD-së konsideron nivelin e ekonomisë informale që arrin 50% të ekdonomisë globale të Shqipërisë.⁶⁸

Për të shpjeguar lidhjen midis korrupsionit dhe ekonomisë joformale, dhe përmes tyre ndikimi i tyre në qeverisje, ky studim përmban disa seksione. Seksioni i parë shpjegon korrupsionin si një koncept - një kufizim të parë, nga aspekti etik dhe juridik dhe analizon përfitimet nga korrupsioni, veçanërisht përfitimet materiale, si një produkt të krimit, si dhe nevojën për transaksione ose transferime të tjera të kësaj përfitim.

Seksioni i dytë shpjegon përfshirjen e të ardhurave nga korrupsioni në ekonominë informale dhe ndikimin e rritjes së ekonomisë joformale nga korrupsioni, dhe dobësimin e sjelljes së punonjësve publikë, një fakt që ndikon drejtpërdrejt në mbledhjen e të ardhurave për sektorin publik. Seksioni i tretë analizon ndikimin e korrupsionit në qeverisje përmes ekonomisë joformale dhe analizon rrethin e mbrapshtë të këtij ndikimi, duke na lejuar të nxjerrim në pah faktorët. Seksioni i katërt është një përmbledhje e konkluzioneve që dalin nga seksionet e tjera dhe rekomandimet për masën që duhet të merret për të ndryshuar këta faktorë, për të parandaluar përmes reformave të qeverisjes dhe goditur raste të korrupsionit nga prokuroria dhe institucionet e drejtësisë.⁶⁹

Ekonomia informale si mundësi për korrupsionin

Ekonomia informale përcaktohet ndryshe në vende të ndryshme. Mund të gjenden përkufizime të ndryshme si një "ekonomi joformale", "ekonomi sekondare", "ekonomi hije", "ekonomi sekondare", "ekonomi e pa raportuar", "ekonomi nëntokësore" etj. Megjithë përkufizimin e ekonomisë joformale, në të përmbajtja dhe për efektin e analizës së ekonomisë joformale si një mundësi për korrupsion, në këtë artikull, ekonomia informale përfshin të gjitha aktivitetet ekonomike të cilat gjenerojnë të ardhura për veten e tyre ose për të tretin, të fshehura nga shteti, të paregjistruara ose që mund të mos jenë të regjistruara dhe për këtë arsye nuk mund

⁶⁸ IMF, 2015. The Western Balkans: 15 Years of Economic Transition. Washington DC: International Monetary Fund. 118p.

⁶⁹ Kaufmann, Daniel and Aart Kray, Massimo Mastruzzi, 2010. "The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues". World Bank Policy Research Paper No. 5430. 31p.

të kontrollohet. Në këtë artikull ne e konsiderojmë ekonominë informale si një ekonomi e cila në përmbajtjen e saj ka dy grupe të aktiviteteve ekonomike që gjenerojnë të ardhura:

1. Ekonomia informale e cila përfshin aktivitete ekonomike të peregjistruara dhe;
2. Ekonomia e Hijes, e cila gjeneron të ardhura nga aktivitetet kriminale si droga, kontrabanda, prostitucioni, trafikimi i qenieve njerëzore, trafikimi i automjeteve, dhe të gjitha ato vepra penale që sjellin përfitime të përgjithshme të paligjshme, të cilat përcaktohen si ekonomi gri ose ekonomi paralele.

Pjesa e parë e ekonomisë joformale që përfshin aktivitete ekonomike të peregjistruara, lidhet drejtpërdrejt me punën dhe detyrat e punonjësve të sistemit tatimor dhe strukturave të tjera që kanë për detyrë regjistrimin e këtyre veprimtarive dhe ndëshkimin e tyre në rastet kur themelohen ekonomik të peregjistruara. Në të dy rastet, ajo ka të bëjë me punonjësit e shtetit. Pjesa e dytë, e cila është pjesa më e vështirë për tu kontrolluar, dhe e cila bëhet më e vështirë për sa i përket tregtisë së lirë dhe integritit ekonomik në të gjithë botën, duke lehtësuar aktivitetet ndërkombëtare të ekonomisë gri, lidhet drejtpërdrejt me punën e punonjësve të shtetit dhe strukturat që kanë për detyrë të luftojnë krimin.⁷⁰

Duke e konsideruar ekonominë e një vendi si një shtesë e dy pjesëve, formale dhe informale, midis ekonomisë formale dhe joformale, ajo ka një lidhje negative.

Jan-Peter Olters, në artikullin e tij "Ekonomia informale në Shqipëri, një pengesë për zhvillimin ekonomik" në formë skematike paraqet lidhjen që ekziston midis ekonomisë formale dhe informale dhe ryshfetit, si pjesë e ekonomisë informale.⁷¹

Ndikimi i korrupsionit përmes ekonomisë joformale në qeverisje

Korrupsioni dhe perceptimi i korrupsionit si pjesë e ekonomisë informale ndikon në madhësinë e sektorit informal, duke sjellë vështirësi në mbledhjen e taksave dhe të ardhurat duke ulur taksat. Si pasojë, kërkesat janë për ulje më të

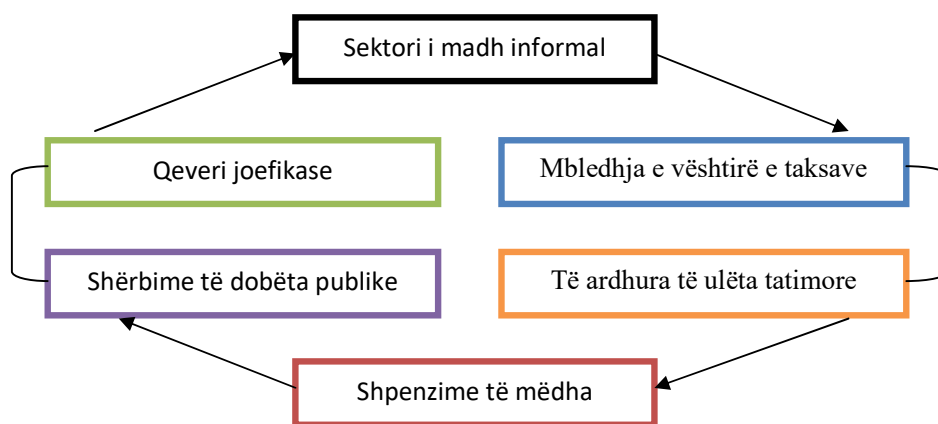
⁷⁰ Leff, Nathaniel, 1964. "Economic development through bureaucratic corruption" in Political corruption: Concepts and contexts. New Jersey: Transaction Publishers. 3rd ed. pp. 307-320.

⁷¹ De Jong, Eelke and Christian Bogmans, 2011. "Does Corruption Discourage International Trade?" in European Journal of Political Economy. 27. pp. 385-398.

mëdha të shpenzimeve duke sjellë kështu një shërbim të ulët publik dhe joefikasitet në qeverisje.

Ky rreth vicioz i ndikimit negativ në kosto (shpenzim) dhe të ardhura joefikase, minon besimin tek institucionet publike, duke vënë në rrezik sistemin e qeverisjes dhe madje edhe demokracinë e vetë vendit.

Figura 3: Rrethi vicioz



Korrupsioni ose perceptimi mbi korrupsionin rrit kostot (shpenzimet) e transaksionit. Kjo bën të mundur uljen e fitimeve dhe dekurajimin e sipërmarrësve për aktivitetet fitimprurëse për atë periudhë kohe ose për atë vend. Korrupsioni zvogëlon konkurrencën e doktrinës ekonomike e cila pranohet gjerësisht si gjeneruese e performancës së rritjes ekonomike. Korrupsioni dekurajon ndërmarrjet që mbështeten në analiza dhe që kanë në thelb të tyre akumulimin e njohurive. Për sa kohë që njerëzit me aftësi për të depërtuar në sistem duke përdorur metoda indirekte të "aftësive blerëse", atëherë sipërmarrësit që synojnë të ndërtojnë veprimtarinë e tyre bazuar në tërësi në metodat moderne, konkurruese dhe transparente, dekurajohen. Korrupsioni bën që deligitimi i institucioneve të vendit dhe sipërmarrësve dhe palëve të interesuara të drejtohen drejt "institucioneve paralele" që garojnë drejtpërdrejtë me shtetin. Perceptimi i rritjes së korrupsionit është një mendim që njeriu krijon për të tjerët, jo vetëm sepse e njih atë ose se ai mund të masë korrupsionin e vërtetë nga vetvetja, nga gjendja e tij reale në një

moment të caktuar duke filluar nga një mendim që nuk e posedoj , tjetri që posedon duhet të jetë i korruptuar. Në këtë proces, media luan një rol të rëndësishëm edhe sepse shumë shpesh korrupsioni është i pranishëm në media dhe kapitali i dyshimtë mbetet pas tyre. Shumë shpesh media në vendet e mëparshme komuniste mbetet pas politikës dhe grupeve politike që pajtohen direkt me kontratat shtetërore për ndërtimin e infrastrukturës ose aspekte të tjera të lidhura me shtetin që komprometon pavarësinë e tyre.⁷²

Politikat shtypëse për minimizimin e korrupsionit, për sa kohë që nuk ndërhyjnë në analizën e shkaqeve të politikës ekonomike dhe sociale, si dhe për edukimin shoqëror, nuk janë efikase për të fituar kundër këtij fenomeni shkatërrues për demokracinë dhe shoqërinë në përgjithësi, duke mbetur një sfidë për një kohë të gjatë.⁷³

Ndryshimet në ligjin thelbësor, strukturat procedurale dhe ekzekutive kërkojnë gjithashtu efikasitetin e instrumenteve për t'i luftuar ato, vetëm për çështjet që inicohen një proces penal.⁷⁴

Masat parandaluese për kapjen e të ardhurave nga krimi dhe korrupsioni, si produkt i veprimtarisë kriminale pasi pas kësaj konfiskimi përmes një procesi të rregullt gjyqësor do të ishte një masë efektive për të ndikuar në uljen e nivelit të korrupsionit dhe për të rritur besimin e qytetarëve në institucione të zbatimit të ligjit.

Nevoja e një bashkëpunimi ndërkombëtar dhe ndërkombëtar institucional, jo vetëm në planin zyrtar të bashkëpunimit, një bashkëpunim i cili është i dukshëm zyrtarisht, por një bashkëpunim në nivelin operacional të shkëmbimit të informacionit, kryerjen e procedurave hetimore dhe provat e konfiskimit të të ardhurave nga krimi është një domosdoshmëri.⁷⁵

⁷² Dutt, P, (2009). "Trade Protection and Bureaucratic Corruption: an Empirical Investigation" in Canadian Journal of Economics. 42(1). pp. 155-183.

⁷³ Dutt, Pushan and Daniel Traca, 2010. "Corruption and Bilateral Trade Flows: Extortion or Evasion?" in The Review of Economics and Statistics. 2010, 92(4). pp. 843-860.

⁷⁴ Gylfason, Thorvaldur - Inmaculada Martínez-Zarzoso and Per Magnus Wijkman, 2015. "Free Trade Agreements, Institutions and the Exports of Eastern Partnership Countries" in Journal of Common Market Studies. 53(6). pp. 1214-1229.

⁷⁵ Krueger, Anne O., 1974. "The Political Economy of the Rent-Seeking Society" in The American Economic Review. 64(3). pp. 291-303.

4.5 Projektet dhe mbështetja e BE-së për vendet e Ballkanit Perendimor

BE mbështet përpjekjet e vendeve aspirante kundër korrupsionit me ekspertizë teknike në kuadër të projekteve të ndryshme, dhe financimin përmes Institutit të saj për ndihmë para-pranuese. Ai gjithashtu bashkëpunon me organe ndërkombëtare si Grupi i Shteteve të Këshillit të Evropës kundër Korrupsionit (GRECO), dhe rregullisht vlerëson progresin.⁷⁶

Vlerësimi tematik i vitit 2015 për mbështetjen e IPA-së në luftën kundër korrupsionit zbuloi se, në përgjithësi, rëndësia e ndërhyrjeve anti-korrupsion të BE-së ka qenë e mirë. Në vitin 2016, 'meta-auditimi' i Gjykatës Evropiane të Auditorëve (ECA) gjithashtu vlerësoi mbështetjen financiare të BE-së si gjerësisht efektive në forcimin e kapacitetit administrativ të rajonit, por nënvizoi se financimi për fushat kryesore, përfshirë luftën kundër korrupsionit, kishte qenë relativisht e kufizuar. Megjithatë, pengesat kryesore kombëtare, siç janë strukturat komplekse politike dhe institucionale, veçanërisht në Bosnje dhe Hercegovinë (BiH) dhe Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe mungesa e kapaciteteve thithëse (mungesa e stafit), ka qenë i dukshme rezultatet. Shumica e fondeve antikorrupsion kanë shkuar në forcimin e institucioneve, zhvillimin e kapaciteteve (trajnime), sistemeve dhe mjeteve (bazat e të dhënave të prokurimit publik, kodet e sjelljes) dhe ndërgjegjësimin.⁷⁷

Në Shqipëri, vlerësimi i kornizës antikorrupsion të financuar nga BE dhe projektet EURALIUS IV ishin thelbësore për reformën e saj gjyqësore në vazhdim. Kosova përfitoi nga kornizat ligjore të përmirësuara për pastrimin e parave, financimin e partive politike dhe deklarimin e pasurive. Ndihma e BE-së për projektin e Sundimit të Ligjit 2014-2017 ndihmoi krijimin e kapaciteteve në Mal të Zi. Në një raport të posaçëm për ndihmën e para-pranimit për Serbinë, ECA theksoi kontributin e suksesshëm në hartimin e një strategjie dhe planit të veprimit të rishikuar. Më pak të kënaqshme janë rezultatet në BiH, të cilat kryesisht mund t'i atribuohen

⁷⁶ Council of Europe, 'Basic anti-corruption concepts: a training manual', January 2015.

⁷⁷ Open Society Institute, Monitoring the EU accession process: corruption and anti-corruption policy, 2002.

institucioneve të tij mjaft të politizuara dhe të fragmentuara, të cilat kufizojnë bashkëpunimin midis përfituesve të IPA. Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, ndikimi i fondeve IPA gjithashtu është penguar nga mungesa e një qasje proaktive nga organet përkatëse, gjë që bëri që BE të konsiderojë vendosjen e sanksioneve, siç është shkurtimi i disbursimit të fondeve IPA.⁷⁸

Masat kombëtare dhe të përbashkëta antikorrupsion të Ballkanit Perëndimor

Vendet e Ballkanit Perëndimor kanë deklaruar angazhimin e tyre për të luftuar korrupsionin dhe kanë ndërmarrë hapa kryesorë në këtë drejtim. Të gjithë ata janë palë në konventat kryesore ndërkombëtare të rëndësisë dhe anëtarë të GRECO-së. Ato kanë strategji kombëtare kundër korrupsionit dhe një kornizë legislative dhe institucionale relativisht të zhvilluar.

Tabela 2: Organet dhe strategjitë e vendeve të Ballkanit Perëndimor kundër korrupsionit

Vendi	Organi kryesor	parandalues	Strategjia Kombëtare Kundër Korrupsionit
Shqipëri	Koordinatori Kombëtar për Anti-Korrupsion (NCAC)	për Anti-	Strategjia ndër-sektoriale kundër korrupsionit 2015-2020
BIH	Agjensia për Parandalimin e Korrupsionit dhe Koordinimin e Luftës kundër Korrupsionit	Luftës kundër	Strategjia për luftën kundër korrupsionit 2009-2014 / RS Strategjia e Luftës kundër Korrupsionit 2013-2017 / FBiH Strategjia Kundër Korrupsionit 2016-2019
RMV	Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit	për Parandalimin e	Programi Shtetëror për Parandalimin dhe Represionin

⁷⁸ Policy Department, Directorate for External Policies, The Western Balkans and EU enlargement: lessons learned, ways forward and prospects ahead, European Parliament, 2015.

		e Korrupsionit dhe Programi Shtetëror për Parandalimin dhe Reduktimin e Konfliktit të Interesave (2016-2019)
Kosovë	Agjensia Kosovare Kundër Korrupsionit (AKA)	Strategjia antikorrupsion 2013-2017?
Mali i Zi	Agjensia për Parandalimin e Korrupsionit	Strategjia Kombëtare për luftën kundër korrupsionit dhe krimet të organizuar (2010-2014)
Serbia	Agjensia Kundër Korrupsionit	Strategjia Kombëtare Kundër Korrupsionit 2013-2018

Burimi: RAI kuadri institucional antikorrupsion, 2016.

Vitet e fundit dhe duke marrë parasysh faktin se Mali i Zi dhe Serbia kanë hapur kapitujt e tyre të sundimit të ligjit me BE-në, kërkesa kundër korrupsionit ka fituar më shumë shikueshmëri dhe gjithashtu ka ekspozuar boshllëqet që mbeten për t'u mbushur. Mangësitë kanë të bëjnë kryesisht me mungesën e rezultateve reale dhe zbatimin efektiv të ligjeve. Institucionet kombëtare të përfshira janë të dobëta. Çështjet e ndjeshme adresohen me pak vendosmëri, gjë që tregon nivelin e vullnetit politik. Sipas SELDI, përparimi në luftën kundër korrupsionit mbetet i ngadaltë dhe i çrregullt, dhe përmirësimet të papërfillshme.⁷⁹

Shqipëria

Agjenda e Shqipërisë e lidhur me BE-në sillet rreth pesë përparësive kryesore dhe lufta kundër korrupsionit është një prej tyre. Në sistemin e monitorimit të korrupsionit SELDI 2016, Shqipëria paraqet si shtetin e Evropës Jug-Lindore (EJL) me presionin më të lartë të korrupsionit mbi qytetarët. Raporti i GRECO për vitin 2016

⁷⁹ Southeast European leadership for development and integrity (SELDI), Shadow Power: Assessment of corruption and hidden economy in Southeast Europe, 2016.

vlërësoi se nga dhjetë rekomandimet e fundit të saj, Shqipëria ka trajtuar në mënyrë të kënaqshme vetëm një.⁸⁰

Raporti i Komisionit për vitin 2016 vuri në dukje një përparim dhe në nivelin e përgatitjes për luftimin e korrupsionit. Hapat pozitivë përfshijnë miratimin e ligjeve të reja për mbrojtjen e kallëzuesve dhe krijimin e një organi të specializuar të pavarur antikorrupsion. Progresi në reformën në drejtësi, kyç për pranimin në BE, është gjithashtu një zhvillim i rëndësishëm. Shqipëria miratoi ndryshime kushtetuese dhe një sërë ligjesh (përfshirë 'ligjin e vettingut' për përjashtimin e autorëve kriminelë nga postet publike) që rristrukturojnë sistemin e tij gjyqësor dhe krijojnë institucione të specializuara për luftën kundër krimit të organizuar dhe korrupsionit. Puna për ligje dhe akte nënligjore në vazhdim është duke përfshirë rishikimin e kodit të procedurës penale. Shqipëria ka zhvilluar gjithashtu një portal në internet dhe një mekanizëm celular për kthimin e mesazheve me tekst në spitalet dhe zyrat e regjistrimit të pasurive të patundshme për raportime anonime të korrupsionit në institucionet publike.⁸¹

Komisioni rekomandon që Shqipëria të përmirësojë rezultatet e saj të hetimeve, ndjekjeve penale dhe dënimeve në rastet e korrupsionit në të gjitha nivelet, të ndryshojë legjislacionin për përgjimet dhe mbikëqyrjen po ashtu dhe financat e partive politike, veçanërisht të rëndësishme në lidhje me zgjedhjet e përgjithshme të ardhshme 2017. Shqipëria duhet të adresojë aftësinë e saj të dobët administrative, të përmirësojë transparencën në administratën publike dhe qasjen në informacionin publik. Përpjekjet antikorrupsion janë gjithashtu përparësi në nivelin lokal.

Bosnje dhe Hercegovinë (BiH)

Raporti i GRECO për vitin 2016 e sheh korrupsionin si një nga sfidat më të ngutshme në Bosnje dhe Hercegovinë. Ai tregon se 'korniza institucionale e fragmentuar dhe e pakoordinuar e BiH dhe më vendosmërisht, mungesa e një

⁸⁰ Transparency International, Fighting corruption in the Western Balkans and Turkey: priorities for reform, November 2016.

⁸¹ Regional anti-corruption initiative (RAI), Mapping Anti-Corruption in South East Europe, 2016.

vullneti të fortë politik për të shtyrë përpara një agjendë të gjerë anti-korrupsion', kanë vonuar vazhdimisht zbatimin efektiv të legjislacionit dhe politikave ekzistuese. BiH ka një kornizë komplekse ligjore për shkak të niveleve të shumta të qeverisjes. Përveç nivelit shtetëror, ai është i përbërë nga dy entitete: Federata e Bosnjës dhe Hercegovinës (FBiH) dhe Republika Srpska (RS) -dhe Rrethi autonome Brčko, secila me korniza ligjore të ndara. Strategjitë antikorrupsion janë krijuar në nivelet e shtetit dhe të njësisë ekonomike.⁸²

Në raportin e tij për vitin 2016, Komisioni pati një përparim në miratimin e planeve të veprimit për korrupsionin në nivele të ndryshme të qeverisjes, por pajtohet me GRECO që pengesat administrative dhe mungesa e koordinimit janë pengesa për zbatimin e tyre efikas. Në 2015, BiH miratoi një agjendë të reformës socio-ekonomike, e cila gjithashtu parashikonte hartimin e një strategjie antikorrupsion dhe prezantimin e strukturave efektive të parandalimit dhe monitorimit, duke respektuar kompetencat kushtetuese në të gjitha nivelet e autoritetit. Kuadri ligjor ka parë disa ndryshime, me ndryshime në nivelin e njësisë ekonomike. Federata e BiH miratoi ndryshime në kodin e saj penal, ligjin për konfliktin e interesit dhe financimin e partive politike. Republika Srpska miratoi një ligj mbi shtypjen e korrupsionit, krimin e organizuar dhe format më të rënda të krimeve tregtare. Ligjet për mbrojtjen e njoftuesve dhe prokurimin publik mbeten të zbatohen plotësisht, dhe procesverbali i dënimeve përfundimtare (asnjë në vitin 2016) në çështjet e profilit të lartë të korrupsionit nuk duhet të përmirësohet.⁸³

Rekomandimet për BiH përfshijnë krijimin e organeve të parandalimit, kur nuk janë bërë ende, dhe ndryshimin e legjislacionit në fushën e konflikteve të interesit, deklaratat e pasurive dhe mbrojtjen e bilbilave. BiH gjithashtu duhet të sigurojë dënime më të ashpra për krimet e lidhura me korrupsionin. Tani po kalon një procedurë mosrespektimi në kuadrin e raundit të tretë të vlerësimit të GRECO, i cili merret me kriminalizimin e veprave të korrupsionit dhe transparencën e financimit të partive. Në rezolutën e saj për BiH të vitit 2017, BE shprehet keqardhje

⁸² Open Society Institute, Monitoring the EU accession process: corruption and anti-corruption policy, 2002.

⁸³ Council of Europe, 'Basic anti-corruption concepts: a training manual', January 2015.

që angazhimi i deklaruar politik për të luftuar korrupsionin nuk çoi në rezultate reale. BE kërkon një kontroll efektiv të financimit të fushatave politike dhe të fushatave zgjedhore, punësim transparent të sektorit publik dhe përfundimin e korrupsionit në ciklin e prokurimit publik.⁸⁴

Republika e Maqedonisë së Veriut

Megjithëse një kornizë legislative dhe institucionale mjaft të zhvilluar, RVM-ja ka bërë prapa në vitet e fundit. Në vitin 2015, një skandal i përgjimeve të lidhura me korrupsionin fundosi vendin në një krizë të thellë politike, nga e cila nuk është shëruar ende. Shiritat e rrjedhur ngritën pretendime serioze për korrupsion politik të nivelit të lartë dhe abuzim masiv të pushtetit. BE hyri si ndërmjetës midis partive politike dhe i ndihmoi ata të arrijnë marrëveshjen e Przhinos. Bazuar në një raport ekspertësh, Komisioni miratoi përparësi urgjente të reformës për vendin. Në përputhje me marrëveshjen e Przhinos, një Prokuror Special Publik u emërua të merrej me rrjedhjet dhe filloi hetimet kundër zyrtarëve të nivelit të lartë. Organet e tjera shtetërore nuk kanë provuar të jenë bashkëpunues. Në Prill 2016, përpjekja e Presidentit për të falur 56 persona të akuzuar ose të përfshirë gjoja në përgjimet, përforcoi mosbesimin e publikut dhe tregoi një mungesë serioze të vullnetit politik për t'u angazhuar në mënyrë efektive kundër korrupsionit.⁸⁵

Raporti i GRECO për vitin 2016 thoshte se nga 19 rekomandime, vendi ka zbatuar në mënyrë të kënaqshme vetëm tre. Komisioni, në raportin e tij për vitin 2016, vlerësoi se nuk ishte arritur përparim në luftën kundër korrupsionit. Ai vuri në dukje një ngadalësim të ndjeshëm në aktivitetet e parandalimit dhe të shtypjes, për shkak të ndërhyrjeve politike në punën e organeve përkatëse, dhe një numri në rënie të hetimeve, ndjekjeve penale dhe dënimeve, veçanërisht në raste të nivelit të lartë. Asnjë sanksion thelbësor nuk u vendos për shkelje të rregullave të financimit të partive politike dhe fushatave zgjedhore, megjithë ndryshimet e 2015 për kodin zgjedhor. Një tjetër mangësi që u përshkrua ishte se shoqëria civile funksionon në

⁸⁴ Open Society Institute, Monitoring the EU accession process: corruption and anti-corruption policy, 2002.

⁸⁵ Policy Department, Directorate for External Policies, The Western Balkans and EU enlargement: lessons learned, ways forward and prospects ahead, European Parliament, 2015.

një mjedis të pafavorshëm. Komisioni insiston në vazhdimin e përpjesive të tij urgjente të reformës, të cilat kërkojnë dhënien e autonomisë për organet përkatëse, sigurimin e transparencës, emërimet e bazuara në meritë dhe pavarësinë e zyrtarëve publik dhe përmirësimin e procesverbalit në luftimin e korrupsionit.⁸⁶

Kosovë

Një nga kërkesat e BE-së para se të lejohet Kosovës udhëtimi pa viza në zonën Shengen është një rekord i përmirësuar në luftën kundër korrupsionit. Megjithëse Kosova është në një fazë të hershme në këtë luftë, raporti i Komisionit për vitin 2016 vë në dukje përparim të mirë me krijimin e një ekipi disiplinor hetimor, të kryesuar nga Zyra e Prokurorisë Speciale dhe futja e një mekanizmi përcjellës për rastet e profilit të lartë të korrupsionit . Kjo ka çuar në një numër në rritje të çështjeve të hetuara dhe të ndjekura penalisht, por procesverbali ende duhet të përmirësohet. Kuadri ligjor i Kosovës është harmonizuar më tej me legjislacionin e BE-së duke ndryshuar ligjin për deklarimin e pasurive për zyrtarët e vjetër publik dhe dhuratat për të gjithë zyrtarët publik dhe ligjin për prokurimin publik.

Kosovës i kërkohet të ndryshojë, së pari, kornizën ligjore për zyrtarët publik të akuzuar ose të dënuar për një krim të rëndë ose të lidhur me korrupsionin; së dyti, ligji i tij për konfliktin e interesit; dhe së treti, auditimi i tij i financave të partive politike për 2013-2016 si dhe për të siguruar botimin e raporteve financiare. Korrupsioni në veri të Kosovës, përbërja institucionale e fragmentuar me detyra dhe detyra të mbivendosura, mungesa e bashkëpunimit, si dhe administrata publike jo transparente dhe të pa vlerësueshme janë fusha të tjera shqetësuese. Shoqëria civile është gjithashtu shumë e dobët për të pasur një ndikim në vendimmarrje, duke parandaluar kështu përparimin demokratik.⁸⁷

⁸⁶ Transparency International, Fighting corruption in the Western Balkans and Turkey: priorities for reform, November 2016.

⁸⁷ Southeast European leadership for development and integrity (SELDI), Shadow Power: Assessment of corruption and hidden economy in Southeast Europe, 2016.

Mali i Zi

Mali i Zi, bisedimet e të cilëve me BE –në janë në fazën më të përparuar dhe i cili në Qershor të vitit 2017 u bë anëtar i NATO-s, gjithashtu vazhdon të kaplohet nga korrupsioni. Në vitin 2013, ai hapi kapitujt 'e sundimit të ligjit', 23 dhe 24. Si rezultat, dokumenti i tij më i rëndësishëm strategjik kundër korrupsionit është plani i veprimit në kapitullin 23. Objektivat e tij bazohen në rekomandimet e raportit paraprak të shqyrtimit të BE-së . Disa vlerësime të kohëve të fundit, siç është raporti i GRECO 2015, raporti i Komisionit për vitin 2016 dhe raporti gjysmëvjetor i planit të veprimit të Janarit 2017 arritën në përfundimin se Mali i Zi ka ndërmarrë hapa konstruktivë për të përmbushur kërkesat e pranimit në BE, por gjithashtu ka vërejtur vonesa. Miratimi i ligjeve për parandalimin e korrupsionit, konfiskimin e pasurive, një strategji të re për prokurimin publik 2016-2020, miratimin e legjislacionit sekondar dhe ndryshimin e ligjeve të shumta, përfshirë kodin e procedurës penale, janë disa nga sukseset e arritura. Të tjerët përfshijnë krijimin e një Zyre të Prokurorisë Speciale për luftën kundër korrupsionit dhe krimin të organizuar në vitin 2015, dhe agjencinë e re për parandalimin e korrupsionit në vitin 2016. Fakti që shoqëria civile është rregullisht e përfshirë në mbikëqyrjen e dokumenteve strategjike, shpesh theksohet si një zhvillim pozitiv. Për më tepër, në vitin 2016, u dha një gjykim i parë i formës së prerë dhe i zbatueshëm në një çështje të nivelit të lartë të korrupsionit (kundër një ish-kryetarit të Budvës).⁸⁸

Efektiviteti praktik i masave të lartpërmendura, megjithatë, vazhdon të vihet në dyshim. BE ka kritikuar vazhdimisht numrin e ulët të dënimeve që lidhen me korrupsionin, nevojën për të përmirësuar aftësinë funksionale të institucioneve dhe për të krijuar një regjistrim më të mirë të konfiskimit të pasurive kriminale, ndër të tjera.⁸⁹

⁸⁸ Policy Department, Directorate for External Policies, The Western Balkans and EU enlargement: lessons learned, ways forward and prospects ahead, European Parliament, 2015.

⁸⁹ Regional anti-corruption initiative (RAI), Mapping Anti-Corruption in South East Europe, 2016.

Serbia

Në korrik 2016, Serbia hapi gjithashtu kapitujt 'e sundimit të ligjit' dhe tani përballet me nevojën për të punuar në një vizion strategjik afatgjatë për reformat. Plani i Veprimit 2015 në Kapitullin 23 është një nga dokumentet e tij strategjikë. Kuadri ligjor për luftën kundër korrupsionit është gjerësisht i zbatueshëm, me ligjet ekzistuese për konfliktin e interesit, mbrojtjen e nxitësit, hyrjen në informacion dhe financimin e veprimtarive politike dhe prokurimin publik. Megjithëse punën e rëndësishme në përshtatjen e legjislacionit, raporti i GRECO për 2015 nënvizoi një hendek të dukshëm midis ligjit dhe praktikës. Raporti i Komisionit për vitin 2016 paralajmëroi gjithashtu se nuk kishte përparim në procesverbalin e dënimeve dhe se "përpjekja kundër korrupsionit ende nuk ka dhënë rezultate domethënëse". Institucionet duhet të shkatërrojnë praktikat korruptive në mënyrë më të besueshme, prandaj miratimi i një ligji të ri për rregullimin e punës së Agjencisë Kundër Korrupsionit, organi kryesor parandalues, është një detyrë kryesore në pritje. Serbia duhet të sigurojë që rekomandimet e Këshillit të saj Kundër Korrupsionit, organi qeveritar këshillues, të ndiqen në praktikë. Raporti i shqyrtimit i BE-së bëri rekomandime të përgjithshme për një pronësi më të gjerë politike dhe institucionale të luftës kundër korrupsionit. Serbia duhet të krijojë një procesverbal fillestar për hetimet, aktakuzat dhe dënimet përfundimtare për korrupsion të nivelit të lartë, dhe urgjentisht të ndryshojë dhe zbatojë seksionin e krimeve ekonomike dhe korrupsionit të kodit të tij penal. Ai gjithashtu duhet të zbatojë më mirë ligje mbi financimin e fushatës politike dhe të fushatës elektorale, dhe të adresojë çështjet e konflikteve të interesit, pasurimit të paligjshëm dhe qasje të lirë në informacion.⁹⁰

⁹⁰ Open Society Institute, Monitoring the EU accession process: corruption and anti-corruption policy, 2002.

KAPITULLI IV: METODOLOGJIA E STUDIMIT PRAKTIK

5.1 Përshkrimi i studimit

Korrupsioni siç u përmend dhe më sipër ndikon negativisht çdo aspekt të ekonomisë së vendeve të Ballkanit Perëndimor. Korrupsionin në kohët e sotme e gjen pothuajse në të gjitha institucionet publike në shtetet e ballkanit perëndimor pra është një fenomen i pranuar tashmë në këto shtete dhe për këtë arsye duhet me patjetër një bashkëpunim i mirë ndërkombëtar i cili të mundësoj luftimin e duhur të korrupsionit publik deri në eliminimin e tij të plotë, duke qënë se ky fenomen po i kushton këtyre shteteve shumë më tepër.

Për të diskutuar rëndësinë e reduktimit ose eliminimit të korrupsionit publik dhe rëndësinë e marrëdhënies midis bashkëpunimit ndërkombëtar në luftimin e korrupsionit në shtetet e Ballkanit Perëndimor është zhvilluar një studim me disa specialist të fushës në luftimin të korrupsionit dhe bashkëpunimit ndërkombëtar në luftimin e këtij fenomeni, kur flitet për bashkëpunim ndërkombëtar i referohemi ngritjes së institucioneve të specializuara të cilët kanë bashkëpunim me aktor të huaj për të realizuar fushata kundër korrupsionit dhe njësimin e ligjeve të duhura për luftimin e korrupsionit si në vendet europiane. Realizimi i këtij studimi është kryer me anë të një pyetësori të përgatitur personalisht i cili është përdorur si instrument për mbledhjen e të dhënave nga qytetarë të RMV-së për të marrë informacionet e duhura në lidhje me rëndësinë e marrëdhënies midis bashkëpunimit ndërkombëtar dhe luftimit të korrupsionit publik në shtetet e Ballkanit Perëndimor me qëllim reduktimin ose eliminimin e këtij fenomeni që po ndikon negativisht ekonominë e këtyre shteteve.

Pyetësori u shpërnda në mbi 500 qytetarë për 2 javë, siç u përmend më sipër me qëllim arritjen e një përfaqësie më të madhe mendimesh dhe sugjerimesh nga ana e pjesëmarrësve në studim dhe profesionistëve në ofrimin e informacionit të duhur përsa i përket temës së marrë në studim dhe ofrimin e rekomandimeve të duhura për të fenomen ekonomik.

5.2 Dizajni i studimit të rastit

Sipas Yin (1994), një studim i rastit është një hetim empirik që heton fenomenin bashkëkohor brenda kontekstit të jetës së tij reale kur kufinj të midis fenomenit dhe kontekstit janë të qarta dhe në të cilat përdoren dëshmi të shumëfishta. Për më tepër, karakteristikat procedurale në këtë situatë përfshijnë shumë variabla të interesit, burime të shumta të provave, propozime teorike për të udhëhequr mbledhjen dhe analizën e të dhënave. Duket se zgjedhja e një qasje studimi të rastit në hulumtim është e përshtatshme. Për më tepër lidhur me pyetjen e hulumtimit se pse është e rëndësishme marrëdhënia midis bashkëpunimit ndërkombëtar dhe luftimit të korrupsionit në institucionet publike për shtetet e Ballkanit Perëndimor do ti jepet përgjigje në pjesën e rezultateve ku do të shihen shumë aspekte të korrupsionit në institucionet publike dhe do të ofrohen strategjitë më të mira të luftimit të korrupsionit me bashkëpunimin ndërkombëtar i cili duket se është shumë pozitiv këtë periudhë në shtetet e ballkanit perëndimor.

5.3 Mbledhja e të dhënave

Studimi i rastit zgjidhet

Për zhvillimin e këtij studimi janë zgjedhur si rast studimi profesionistë të fushave të ndryshme dhe specialistë të bashkëpunimit ndërkombëtar të cilët punonin në sektore të veçanta. Janë zgjedhur këta pjesëmarrës pasi kuptojnë siç duhet rëndësinë e marrëdhënies midis bashkëpunimit ndërkombëtar dhe luftimit të korrupsionit në institucionet publike për vendet e Ballkanit Perëndimor.

5.3.1 Instrumenti i mbledhjes së të dhënave

Instrumenti i përdorur për mbledhjen e të dhënave nga specialistët të fushave të llojllojshme dhe aktorë të tjerë është një pyetsor i standardizuar. Pyetësi është gjysmë i strukturuar pra ka pyetje të hapura dhe të mbyllura me qëllimin që ti japi mundësi pjesëmarrësve të shprehin mendimet e tyre përse i përket

studimit dhe me objektivin final të merret informacioni i duhur për marrëdhënien që ekziston në lidhje me bashkëpunimin ndërkombëtar dhe luftimit të korrupsionit në shtetet e Ballkanit Perëndimor duke qënë se rastet e korrupsionit nuk janë të pakta dhe korrupsionit ka shkuar deri në nivelet më të larta politike.

Pyetësi është paraqitur në anekset e punimit i cili përmban 20 pyetje dhe është i ndarë në 2 sektor.

Në sektorin 1 janë trajtuar pyetjet demografike ku studiohet mosha, gjinia, vitet e eksperiencës në punë të popullatës së përzgjedhur dhe kjo bëhet për faktin që të hidhet dritë mbi profesionlizmin dhe aftësitë përceptuese të pjesëmarrësve në studim.

Në sektorin 2 studiohen specifisht aspektet e ndryshme të marrëdhënies midis bashkëpunimit ndërkombëtar dhe luftës kundër korrupsionit në institucionet publike, në këtë pjesë të pyetësorit studimi përpiqet që të marrë një informacion mbi situatën e informalitetit në shtetet e Ballkanit Perëndimor dhe të kuptoj se cili bashkëpunim ndërkombëtar është më i mirë për vendet e Ballkanit Perëndimor në këtë situatë, si dhe në këtë pjesë janë zhvilluar disa pyetje sugjeruese ku secili pjesëmarrës mund të japë sugjerimet e tija për të përmirësuar diçka në luftën kundër informalitetit fiskal dhe për të ofruar strategjitë më të mira të bashkimit ndërkombëtar.

5.3.2 Procesi i mbledhjes së të dhënave

Në përgatitjen për intervista mund të përdoren metoda të intervistimit të pastrukturuara dhe gjysmë të strukturuara. Bryman dhe Bell (2007) deklaruan se hulumtimi cilësor që ka tendencë të jetë shumë më pak i strukturuar është mjaft i ndryshëm nga intervista e strukturuar. Ajo thekson në formulimin e hulumtimit fillestar në përgjithësi dhe në pikëpamjen e të intervistuarve. Në hulumtime cilësore, liria e të folurit ose ndryshimi i temës kur intervistuesi ka një frymëzim të papritur shpesh inkurajohet. Biseda tenton të jetë fleksibile. Përgjigjet e pasura dhe të hollëshme favorizohen nga hulumtuesit. Frekuenca e intervistave ishte 25 herë. Qasja e adaptuar në këtë studim është intervista gjysmë e strukturuar, e cila është

një lloj intervistimi cilësor. Në thelb, do të kërkohen të gjitha pyetjet në listë dhe do të përdoren fjalë të ngjashme. Janë përgatitur pyetje të hollësishme për t'u përdorur në procesin e intervistimit. Si Bryman dhe Bell (2015) përmendën, përveç përgatitjes së pyetjeve, intervistuesi gjithashtu duhet të jetë i hapur për pyetjet e reja gjatë intervistës. Për më tepër, ndërgjegjësimi dhe njohuria e njerëzve po rritet çdo ditë dhe më shumë në lidhje luftën kundër korrupsionit në institucionet publike për vendet e Ballkanit Perëndimor dhe dëshirojnë që ti japin zgjidhje këtij problem ekonomik dhe social, bazuar në kornizën teorike, do të përgatitet udhërrëfyesi i duhur i intervistës që mbulon të gjitha elementet e mësipërme. Në këtë rast, përdoret metoda e ngjashme për të mbledhur të dhëna.

5.4 Besueshmëria dhe vlefshmëria

Bryman dhe Bell (2007) shpjeguan konceptet e besueshmërisë dhe vlefshmërisë në detaje, dhe besueshmëria dhe vlefshmëria janë kriteret e duhura për hulumtime cilësore të cilat janë shumë relevante për këtë studim. Besueshmëria qëndron për konsistencën e një matjeje të një koncepti (Bryman & Bell, 2007). Do të thotë nëse personat e tjerë të interesuar e përsërisin kërkimin nën të njëjtën situatë, të njëjtat rezultate do të merren. Vlefshmëria përbëhet nga vlefshmëria e brendshme dhe vlefshmëria e jashtme. Vlefshmëria e brendshme i referohet ndeshjes midis vëzhgimeve të hulumtuesve dhe kornizës teorike, dhe vlefshmëria e jashtme i referohet shkallës në të cilën gjetjet mund të zbatohen në mjediset e përgjithshme shoqërore (Bryman & Bell, 2007). Vlefshmëria ka të bëjë me shkallën në të cilën i gjithë procesi i kërkimit është i sinqertë, si dhe gjetjet gjykohen se janë interpretuar në mënyrë korrekte (Golafshani, 2003). Në këtë studim do të përpiqem të përmirësojmë vlefshmërinë dhe besueshmërinë e hulumtimit.

Për shkak të intervistuarve gjuha e pyetësorit është në gjuhën shqipe dhe në gjuhën angleze. Pas intervistimit, janë rilexuar dhe vendosur në databasë. Megjithatë, disa gabime të vogla janë të pashmangshme për faktin se shumë të dhëna janë mbledhur gjatë intervistimit. Përveç kësaj, të dhënat sekondare, të tilla si faqja online e institucioneve, revista relative dhe debati në burimet online janë gjithashtu të qëndrueshme pasi vlefshmëria e tyre dhe besueshmëria janë

konfirmuar nga personat përgjegjës për faqet online dhe burimet sekondare. Ajo që është më e rëndësishme, nëse disa studiues të tjerë dëshirojnë të bëjnë të njëjtin hulumtim nën të njëjtat situata, rezultatet që do të marrin do të jenë të njëjta.

5.5 Konsiderata etike për studimin

Ky studim është ndërtuar në përputhje të plotë me konsideratat etike të çdo institucioni, përsa i përket të gjithë personave të intervistuar, u informua drejtuesi i institucionit për zhvillimin e studimit dhe u morë leja për të intervistuar disa nga punonjësit të cilët kujdesen për sektorin e ekonomik dhe juridik të çdo organizate ku u përzgjedhën personat për tu intervistuar në përputhje të plotë me ligjin në fuqi për të ruajtur privatësinë e çdo pjesëmarrësi në studim. Për të marrë informacione nga pjesëmarrësit në studim është kërkuar leje paraprakisht çdo personi ku u është informuar gjithçka në lidhje me studimin. Për të gjithë specialistët e fushës dhe aktorët e tjerë të marrë në studim është ruajtur privatësia dhe janë zbatuar të gjitha konsideratat etike për rregullat e një realizimit të një studimi produktiv.

5.5.1 Kufizimet e studimit

Ky studim përballet me kufizimet e tilla si, përqëndrohet në luftën kundër korrupsionit vetëm në shtetet e Ballkanit Perëndimor dhe nuk bën krahasime midis shteteve simotra. Studion një numër të caktuar personash të cilët janë përzgjedhur në mënyrë të rastësishme por dhe një numër personash që janë përcaktuar paraprakisht nëpër institucionet anti-korrupsion. Një kufizim tjetër janë burimet financiare të pakta për të kryer një studim gjithpërfshirës dhe për të pasur një popullatë më të madhe pjesëmarrëse në studim.

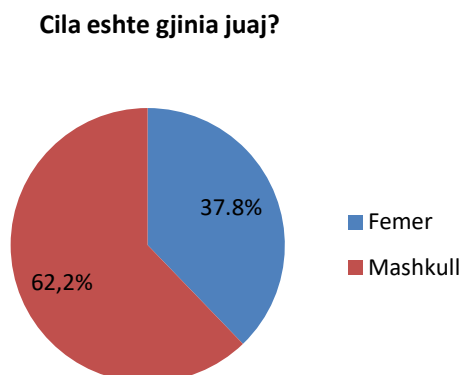
KAPITULLI VI: REZULTATET E STUDIMIT

6.1 Rezultatet e studimit sasior

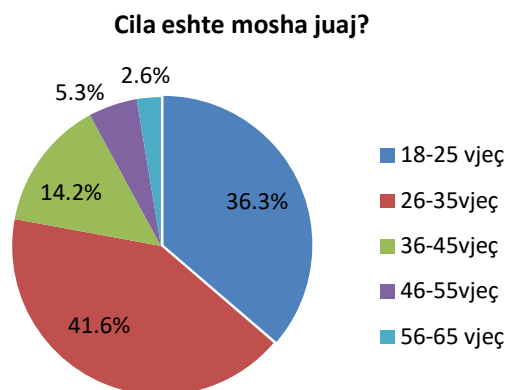
Në këtë kapitull do të paraqiten rezultatet e studimit në grafikë dhe tabela për ti dhënë një pamje më të qartë të studimit dhe informacioni i duhur për studimin të merret në mënyrën më të lehtë dhe të shpejtë. Anketa është realizuar në periudhë 2 javore prej 15.02.2020 deri më 29.02.2020 në Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe janë përgjigjur 539 qytetarë.

Sektori 1

Grafiku 1

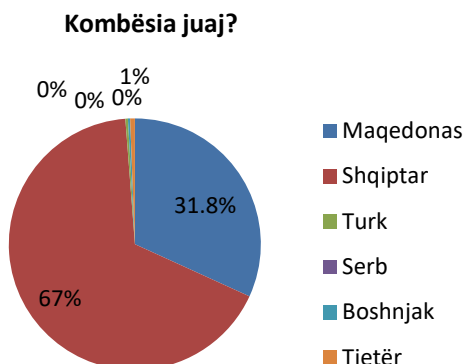


Grafiku 2



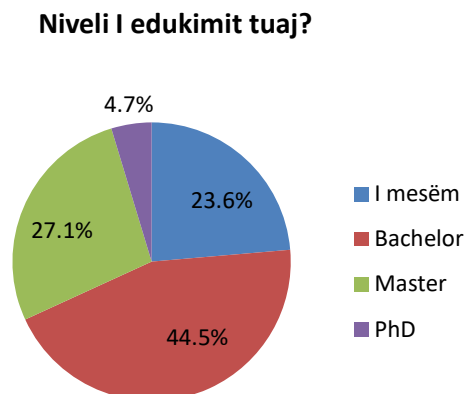
Në dy grafikët e parë studiohet moshja dhe gjinia e pjesëmarrësve në studim dhe mund të tregojmë që 36.3% e pjesëmarrësve janë të moshës nga 18 – 25 vjeç, 41% e pjesëmarrësve janë të moshës 26-35 vjeç, 14.2% janë të moshës 36-45 vjeç, 5.3% janë të moshës 46-55vjeç, ndërsa vetëm 2.7% janë të moshës 56-65 vjeç, Përsa i përket gjinisë janë të ndarë 62.2% meshkuj dhe 37.8% femra.

Grafiku 3



Në
grafikun
3 është
bërë

Grafiku 4



pyetja se cilës kombësi i përkisnin pjesëmarrësit në studim dhe pjesëmarrësit në studim janë përgjigjur që 31.8% kanë kombësinë Maqedonase, 67% kanë kombësinë Shqiptare, 0.3% kanë kombësinë Turke dhe 0.3% kanë kombësinë Boshnjake. Vërehet që asnjë nuk kemi me kombësinë Serbe dhe vetëm 0.6% nga kombësi tjera.

Në grafikun 4 është bërë pyetja mbi nivelin e edukimit që kanë pjesëmarrësit në studim dhe janë përgjigjur, 23.6% kanë një arsim të nivelit të mesëm, 44.5% kanë një arsim të nivelit Bachelor, 27.1% kanë një nivel edukimi Master dhe 4.7% kanë një nivel edukimi Phd.

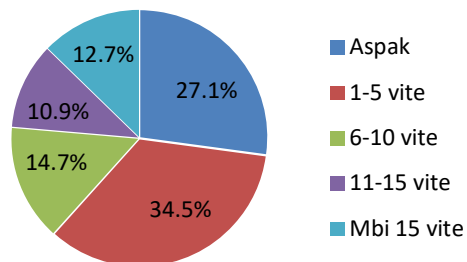
Pyetja e 5

Cili është profesioni juaj?



Grafiku 6

Sa kohë punoni në këtë profesion?

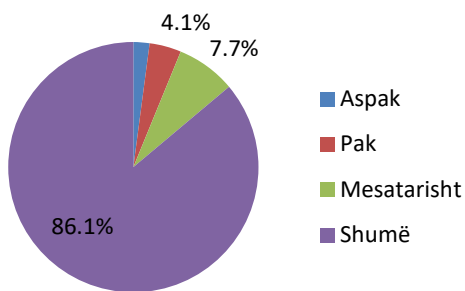


Në pyetje e 5 arritëm të shohim profesionet e pjesëmarrësve të anketës, që rezultoj me shumë llojshmëri si: jurist, ekonomistëprofesorë, doktorë shkencash, student/ë, administratorë, gjeodet, mjekë të përgjithshëm, kontabilitet, farmacist, teolog, polic, stomatologë, politikolog, gastronom, tregtar, sipëmarrës, gazetarë, psikologë, kamarierë, albanologë, historian, inxhiner ndërtimi, komunikolog, pensionistë, pedagog, përkthyes, arkitekt e të tjerë.

Në grafikun 6 është bërë pyetja që sa kohë keni që punoni në këtë profesion dhe pjesëmarrësit në studim janë përgjigjur që, 27.1% nuk e kanë ushtruar aspak profesionin e tyre, 34.5% kanë vetëm 1 vit pune, 14.7% kanë nga 6-10 vite, 10.9% kanë 11-15 vite dhe 12.7% kanë më shumë se 15 vite punë në profesionin e tyre pra kjo tregon një shkallë të lartë profesionaliteti të pjesëmarrësve në këtë studim.

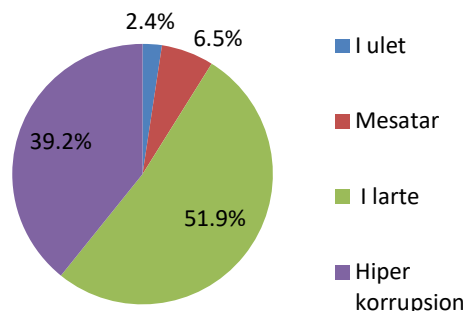
Grafiku 7

Sa është i rëndësishëm për ju luftimi i korrupsionit në vendet e Ballkanit Perëndimor?



Grafiku 8

Në çfarë niveli mendoni se është korrupsioni në vendet e Ballkanit Perëndimor?



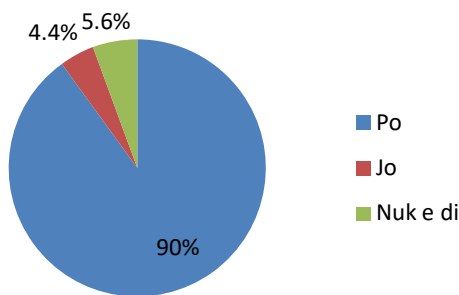
Në grafikun 7 tregohet për rëndësinë e luftës kundër korrupsionit në vendet e Ballkanit Perëndimor dhe pjesëmarrësit në studim janë përgjigjur: 86,1% janë përgjigjur që ka shumë rëndësi, 7.7% janë përgjigjur që ka një rëndësi mesatare, 4.1% që ka pak rëndësi dhe 2.4% që nuk ka aspak rëndësi lufta kundër korrupsionit në vendet e Ballkanit Perëndimor.

Në grafiku 8 është bërë pyetja që tregon që në çfarë niveli është korrupsioni në vendet e ballkani perëndimor dhe pjesëmarrësit në studim janë përgjigjur: 2.4% kanë

treguar që korrupsioni ka një nivel të ulët, 6.5% kanë treguar që ka një nivel mesatar, 51.9% kanë treguar që ka një nivel të lartë dhe 39.2% thonë që niveli i korrupsionit në vendet e Ballkanit Perëndimor është hiper.

Grafiku 9

A duhet një bashkëpunim ndërkombëtar për të luftuar korrupsionin në vendet e Ballkanit Perëndimor?

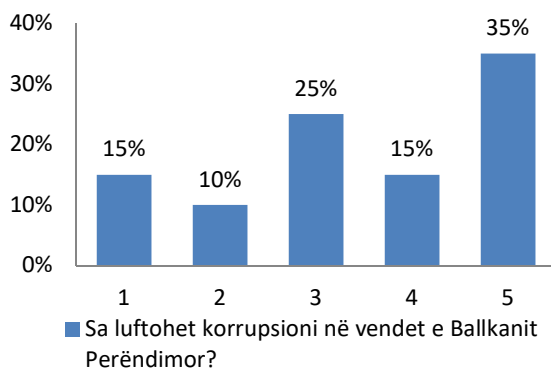


Në grafiku 9 është bërë pyetja përse i përket bashkëpunimit ndërkombëtar dhe pjesëmarrësit në studim janë përgjigjur: 90% me PO që duhet të ket bashkëpunim dhe 4.4% janë përgjigjur me JO që nuk duhet të ketë bashkëpunim, ndërsa 5.6% nuk e dinë.

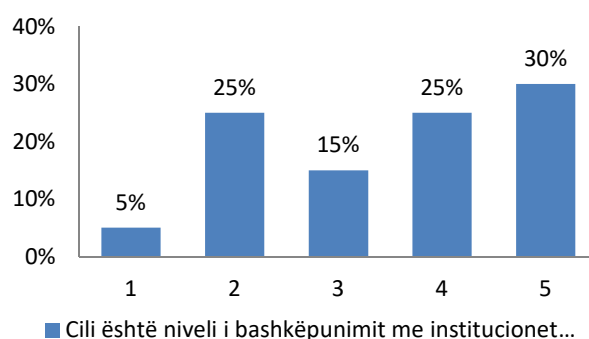
Sektori 2

Ky sektor është ndërtuar me shkallë vlerësimi likert në mënyrë që të jetë më i lehtë plotësimi i tij dhe të merret informacioni i duhur sa më mirë.

Grafiku 10



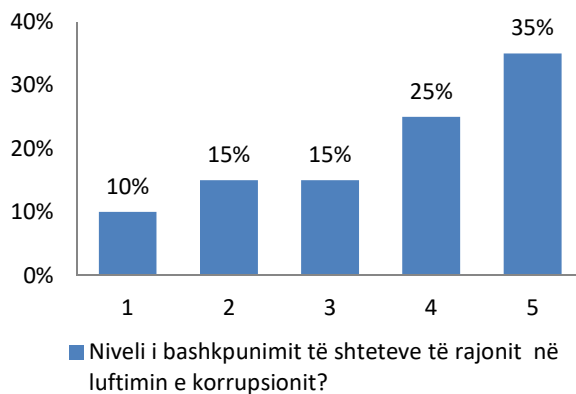
Grafiku 11



Në grafikun 10 është bërë pyetja që:Sa luftohet korrupsioni në vendet e Ballkanit Perëndimor?.Pjesëmarrësit në studim janë përgjigjur që 35% kanë dhënë vlerësimin 5; 15% kanë dhënë vlerësimin 4; 25% kanë dhënë vlerësimin 3; 10% kanë dhënë vlerësimin 2 dhe 15% kanë dhënë vlerësimin 1.

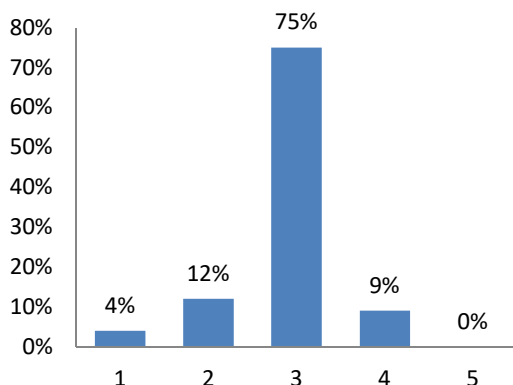
Në grafikun 11 është bërë pyetja për nivelin e bashkëpunimit të institucioneve ndërkombëtare, ku konkretisht pjesëmarrësit në studim janë përgjigjur: 30% janë përgjigjur me vlerësimin 5; 25% janë përgjigjur me vlerësimin 4; 15% janë përgjigjur me vlerësimin 3; 25% janë përgjigjur me vlerësimin 2 dhe 5% kanë dhënë vlerësimin 1.

Grafiku 12



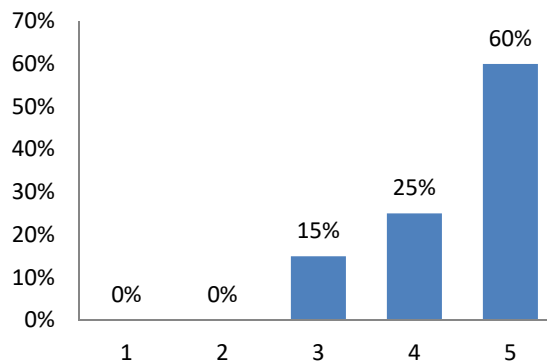
Në grafikun 12 studiohet niveli i bashkëpunimit të shteteve të rajonit në luftimin e korrupsionit dhe pjesëmarrësit në studim janë përgjigjur: 35% kanë dhënë vlerësimin 5; 25% kanë dhënë vlerësimin 4; 15% kanë dhënë vlerësimin 3; 15% kanë dhënë vlerësimin 2 dhe 10% kanë dhënë vlerësimin 1.

Grafiku 13



■ Sa ndikon BE-ja në luftimin e korrupsionit në shtetet e Ballkanit Perëndimor?

Grafiku 14

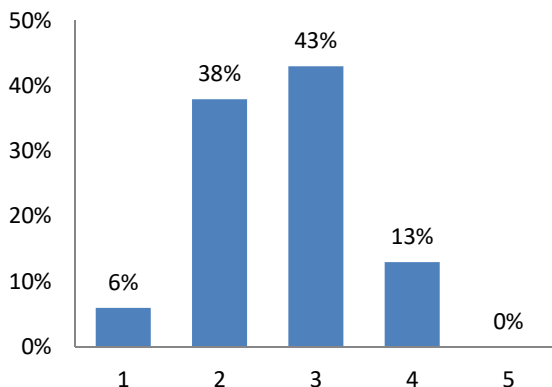


■ Sa realisht shtetet e Ballkanit Perëndimor e luftojnë korrupsionin në vend?

Në grafikon 13 tregohet ndikimi i BE-së në luftën kundër korrupsionit në shtetet e Ballkanit Perëndimor dhe tregohet qartë që 9% e pjesëmarrësve kanë dhënë vlerësimin 4; 75% e pjesëmarrësve në studim kanë dhënë vlerësimin 3; 12% kanë dhënë vlerësimin 2 dhe 4% kanë dhënë vlerësimin 1.

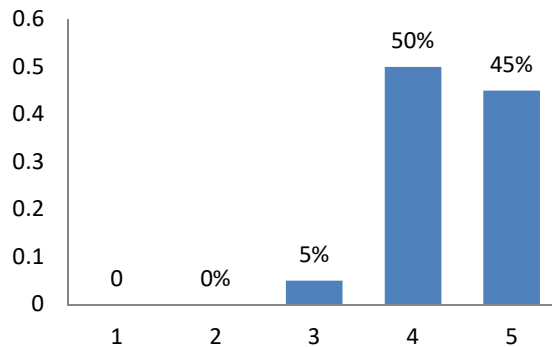
Në grafikon 14 studiohet realiteti i luftës kundrejt korrupsionit në vendet e Ballkanit Perëndimor dhe pjesëmarrësit në studim janë përgjigjur: 60% kanë dhënë vlerësimin 5; 25% kanë dhënë vlerësimin 4; 15% kanë dhënë vlerësimin 3.

Grafiku 15



■ Cili është niveli i respektimit të rekomandimeve të BE-së për luftimin e korrupsionit?

Grafiku 16

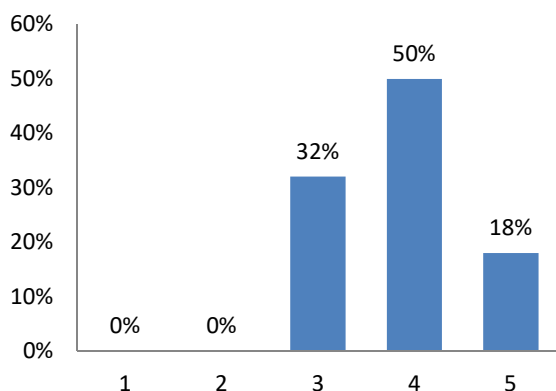


■ A mendoni se lufta ndaj korrupsionit është një nga kushtet kryesore për antarësimin në BE?

Në grafikun 15 shtrohet pyetja për nivelin e respektimit të rekomandimeve të BE-së për luftimin e korrupsionit dhe pjesëmarrësit në studim janë përgjigjur: 13% kanë dhënë vlerësimin 4; 43% kanë dhënë vlerësimin 3; 38% kanë dhënë vlerësimin 2; 6% kanë dhënë vlerësimin 1.

Në grafikun 16, A mendoni se lufta ndaj korrupsionit është një nga kushtet kryesore për anëtarësimin në BE dhe janë përgjigjur: 45% kanë dhënë vlerësimin 5; 50% kanë dhënë vlerësimin 4; 5% kanë dhënë vlerësimin 3.

Grafiku 17



■ Cili është niveli i përshtatjes së ligjeve në RMV me ato të BE-së për luftimin e korrupsionit?

Në grafikun 17 shtrohet pyetja, Cili është niveli i përshtatjes së ligjeve në RMV me ato të BE-së për luftimin e korrupsionit dhe pjesëmarrësit në studim janë përgjigjur: 18% kanë dhënë vlerësimin 5; 50% kanë dhënë vlerësimin 4 dhe 32% kanë dhënë vlerësimin 3.

Në këtë pjesë pyetjet kanë karakter sugjerues mbi hartimin e kornizës ligjore dhe politikave të duhura në luftimin e korrupsionit në institucionet publike.

Nr.		PO	JO
18	A mendoni se paga e pamjaftueshme e shtyjnë një zyrtar drejt korrupsionit.	85%	15%
19	A mendoni se ekonomia joformale mund të legalizohet poqese ulet niveli i korrupsionit.	62%	38%
20	Korrupsioni është kryesisht një çështje që lidhet me funksionin publik.	95%	5%

6.2 Rezultatet e intervistës

Kësaj interviste i është përgjigjur Z. Edin Jahic, shef i sektorit në luftimin e krimit të organizuar dhe korrupsionit në Ministrinë e Sigurisë së Bosnjës dhe Hercegovinës.

1. Si profesionist në këtë fushë, cilat masa do të sugjeronit në lidhje me bashkëpunimin e institucioneve të BE-së në luftën kundër korrupsionit në vendet e Ballkanit Perëndimor?

Institucionet e BE-së duhet të vendosin sanksione ndaj personave të ekspozuar politik që dyshohen për korrupsion në përputhje me kornizën e politikës së jashtme të BE-së.

2. Për çfarë flasin të dhënat zyrtare për luftën kundër korrupsionit dhe a ka ndonjë pabarazi të këtij informacioni me realitetin?

Nuk ka pabarazi. Nuk ka luftë kundër korrupsionit.

3. Sa është efektive lufta kundër korrupsionit duke llogaritur numrin e çështjeve të paraqitura pranë institucioneve kompetente kundër çështjeve të zgjedhura?

Ekstremisht ligj.

4. Në ç'masë ndikon politika në shpërndarjen e direktivave të synuara të luftës në veprimet korruptive të zyrtarëve publikë? Në këtë drejtim, a kemi një luftë të mirëfilltë dhe gjithëpërfshirëse kundër të gjitha veprimeve korruptive apo kemi një luftë selektive?

Nuk e kuptoj pyetjen e parë.

Ekziston një kornizë gjithëpërfshirëse kundër korrupsionit, por nuk merret parasysh dhe nuk zbatohet.

5. Në çfarë mase janë marrë parasysh rekomandimet e organizatave ndërkombëtare (Greco, Transparenca, etj.) Për luftimin e korrupsionit?

Ata nuk merren parasysh.

6. A mendoni se mjetet dhe mekanizmat e tanishme kanë ndikim në zgjidhjen e rasteve të korrupsionit dhe çfarë do të sugjeronit për të përmirësuar situatën?

Mjetet dhe mekanizmat janë hartuar, në përputhje me praktikën më të mirë botërore, por ato nuk po zbatohen.

7. Na tregoni për konceptin dhe lidhjen midis praktikës korruptive, politikës dhe biznesit. Çfarë i shtyn qeveritë dhe politika të mos bëjnë luftë me rekomandimet e ligjeve dhe standardeve ndërkombëtare?

Nuk ka vullnet politik për të luftuar korrupsionin. Nuk ka asnjë rregull ligji. Individë me interes privat brenda partive politike.

8. Çfarë do të bënit nëse do të ishit krijuesi i politikave dhe ligjit, mekanizmave dhe institucioneve kompetente për të luftuar korrupsionin me dinjitet dhe seriozitet?

Pyetje shumë e mirë. E vetmja rrugëdalje është të zgjidhni politikanë dhe individë që nuk janë të korruptuar të gatshëm për të vendosur sundimin e ligjit.

Konkluzione dhe rekomandime

Korrupsioni nënkupton gjëra të ndryshme për njerëz të ndryshëm, por për shumë njerëz është një lloj spektri, prania e çoroditur e së cilës mund të ndihet, ndërsa struktura e tij mbetet e paqëndrueshme dhe e pamundur për t'u përcaktuar. Megjithatë, ky raport tregon se, falë analizës së përvojës direkte të ryshfetit të përjetuar në të vërtetë nga popullata, është e mundur të vizatoni të paktën një profil të pjesshëm të kësaj fantastike të veçantë.

Ashtu si në shumë fusha të tjera, si në aspektin ekonomik, ashtu edhe në atë shoqëror, të dhënat dhe analizat e dhëna në këtë raport nuk duhet të përdoren për të shënuar ose renditur vendet, por përkundrazi për të ndihmuar në kuptimin e një çështje komplekse dhe për të ndihmuar hartimin e politikave në zhvillimin e masave të duhura kundër tij. Për këtë qëllim, elementet e mëposhtme mund të mbahen për shqyrtim të mëtejshëm me qëllim të zhvillimit të masave efektive antikorrupsion në nivelin kombëtar:

- Nuk ka asnjë modus operandi të vetme për ryshfet dhe ndonjë i veçantë në fuqi mund të ndryshojë në varësi të qëllimit specifik të pagesës, zyrtarit publik dhe procedurës administrative të përfshirë. Të dhënat tregojnë se ekzistojnë praktika të vendosura, dhe politikat për luftimin e ryshfetit, përfshirë masat parandaluese, duhet ta marrin parasysh këtë. Një kuptim i plotë i mekanizmit të ryshfetit do të ndihmojë autoritetet kombëtare në zhvillimin e një grupi të kombinuar të masave parandaluese dhe kriminalizuese për luftimin e ryshfetit në maskat e ndryshme të tij.
- Keqpërdorimet shfaqen rregullisht në punën dhe detyrat e zyrtarëve publik, por disa sektorë duket se janë më të prekshëm nga ryshfeti se të tjerët. Kjo varet qartë nga natyra e shërbimeve të ofruara por gjithashtu duket se disa praktika janë më të vendosura në sektorë të caktuar sesa në të tjerët. Një kuptim më i mirë i arsyeve të pagimit të ryshfeteve dhe identifikimi i çështjeve specifike, siç është cilësia e shërbimeve për shembull, ulja e kohës së pritjes së shërbimit shëndetësor ose rreshtimi i rrjedhës në procedurën e gjobitjes mund të ndihmojnë në zbatimin e masave specifike. Sektorët që

tregohen të jenë më të prekshëm nga ryshfeti mund të pësojnë vlerësime specifike në mënyrë që të identifikojnë fushat e parësisë që kanë nevojë për mbështetje specifike.

- Një fushë shqetësimi është pjesa shumë e ulët e paguesve të ryshfetit që paraqesin një ankesë tek autoritetet publike. Një analizë e plotë e kanaleve ekzistuese të raportimit mund të merret në konsideratë për t'i bërë ato më lehtë të arritshme, të njohura më mirë dhe kur është e nevojshme, më konfidenciale. Informacioni i mbledhur në këtë studim ofron një pasqyrë të paçmueshme se si të përmirësohen mekanizmat e tillë.
- Në përgjithësi, korrupsioni nuk pranohet nga qytetarët ata shprehën shqetësim të madh në lidhje me këtë gjatë sondazhit, megjithëse ryshfeti duket se tolerohet si një mjet për t'i bërë gjërat dhe për të marrë një trajtim më të mirë. Një vlerësim i mëtejshëm i ndërgjegjësimit të publikut për korrupsionin mund të merret në konsideratë dhe nisma të mëtejshme mund të zhvillohen për të informuar ata që nuk konsiderojnë ryshfet të jenë në parim me krimet " të vërteta ", si dhe të rrisin mirëkuptimin për efektin shkatërrues që në fillim kanë ofrimin e drejtë të shërbimeve publike.
- Megjithëse janë ende natyrë embrionale, disa nga gjetjet e këtij studimi prekin fusha, siç janë rekrutimi i sektorit publik, të cilat lidhen me dispozitat e përgjithshme të Konventës së Kombeve të Bashkuara kundër Korrupsionit. Kështu që, analizat e mëtejshme të dobësive që janë shfaqur mund të bëhen menjëherë.

Ky studim është përpjekja e parë për të bërë një vlerësim gjithëpërfshirës të përvojës aktuale të korrupsionit në rajonin e Ballkanit Perëndimor. Si i tillë, ai siguron mundësinë e një perspektive krahasuese mbi masën, modalitetin dhe natyrën e ryshfetit në vendet e rajonit dhe mund të japë vlerë të shtuar në kuptimin e këtij fenomeni, veçanërisht në identifikimin e atyre masave që janë më të suksesshme në luftimin e tij. Kjo është veçanërisht e vërtetë nëse ushtrime të tilla mund të përsëriten me kalimin e kohës për të monitoruar ndryshimet në nivel kombëtar dhe rajonal. Një sistem monitorimi i korrupsionit në nivelin kombëtar duhet të përfshijë

një larmi mjetesh për mbledhjen e provave në lidhje me manifestimet e ndryshme të tij dhe ndihmën e bërjes së politikave:

- Vlerësime të përgjithshme të përvojës së rryshfetit dhe formave të tjera të korrupsionit (si për popullsinë në përgjithësi ashtu edhe për sektorin e biznesit), me qëllim të sigurimit të standardeve dhe matjes së progresit.
- Vlerësime sektoriale të kushteve të punës dhe integritetit të zyrtarëve publik sipas sektorit (sektori shëndetësor, gjyqësori, policia, dogana, etj.), Me qëllim të sigurimit të një informacioni më të thelluar dhe specifik, si dhe ndihmës në identifikimin e masave të synuara të politikës.
- Një sistem për të monitoruar reagimin e shtetit ndaj korrupsionit si masa shtypëse ashtu edhe parandaluese, në mënyrë që të identifikohen praktikatat e suksesshme dhe të pasuksesshme.

Në disa vende të rajonit të Ballkanit Perëndimor, sisteme të tilla, të iniciuara shpesh nga agjencitë antikorrupsion në nivel kombëtar, janë tashmë në zhvillim. Përfshirja e mëtutjeshme e agjencive qeveritare përgjegjëse për prodhimin e të dhënave statistikore (zyrat kombëtare të statistikave), ministritë përkatëse dhe qendrat kërkimore me përvojë, me mbështetjen e organizatave ndërkombëtare dhe rajonale, do të lejojnë vendet e rajonit që të prodhojnë informacion të kualitetit të lartë dhe të rëndësishëm për luftimin e korrupsionit më shumë dhe në mënyrë më efektive.

Ndërsa të dhënat në këtë studim që kanë të bëjnë me perceptimet për korrupsionin zbulojnë, opinioni publik për korrupsionin në rajonin e Ballkanit Perëndimor tregon një nivel të konsiderueshëm shqetësimi për këtë çështje. Prandaj, një dritare mundësisht është e hapur dhe ka të ngjarë që qytetarët e rajonit të mirëpresin ngrohtësisht zbatimin e mëtejshëm të politikave antikorrupsion.

REFERENCA

Aidt, T. S. (2003). Economic analysis of corruption: A survey. *Economic Journal*, 113, 632-652

Bac, M. (2016). Corruption, supervision and the structure of hierarchies. *Journal of Law, Economics and Organization*, 12, 277-298.

Calderoni, F. (2008) 'A Definition That Could Not Work: The EU Framework Decision on the Fight against Organised Crime', *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 16, pp. 265–282.

Čavalić, A. and Gajić, M. (2017). International property rights index. Case study - Weak governments and partial protection: Property rights in the Western Balkans. Multi & Libek. Property Rights Alliance.

Cierco, T. (2016): Bridging the gap: the Serbian struggle for good governance. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 24(2): 113-129.

Dutt, P, (2009). "Trade Protection and Bureaucratic Corruption: an Empirical Investigation" in *Canadian Journal of Economics*. 42(1). pp. 155-183.

Eillen, J. G., & Delman, S. M. (2010). Lost in translation: The language of bribery. *The Corporate Governance Advisor*, 12 (July/August): 12-17.

EU Anti-Corruption Report https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/corruption/anti-corruption-report_en

European Commission (EC). (2018d). The former Yugoslav Republic of Macedonia 2018 report. SWD (2018) 154 final Commission staff working document. Strasbourg: EC

European Commission, Official Corruption Statistics http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-andhumantrafficking/corruption/docs/official_corruption_statistics_2011_2013_jan16_en.pdf

- EUROPEAN PARLIAMENTARY RESEARCH SERVICE (2016) Organised Crime and Corruption - Cost of Non-Europe Report. PE 558/779.
- Fisman, R., & Khanna, T. (2004). Facilitating development: The role of business groups. *World Development*, 32, 609-628.
- Fisman, R., & Svensson, J., (2007). Are corruption and taxation really harmful to growth? Firm level evidence. *Journal of Development Economics* 83, 63-75.
- Gopinath, C. (2008). Recognizing and justifying private corruption. *Journal of Business Ethics*, 82, 747-754.
- Gylfason, Tr. Inmaculada, M. Magnus, W. 2015. "Free Trade Agreements, Institutions and the Exports of Eastern Partnership Countries" in *Journal of Common Market Studies*. 53(6). pp. 1214-1229.
- Holmstrom, B. (2017). Moral hazard and observability. *The Bell Journal of Economics*, 10, 74-91.
- Imeri, A. A. et al., (2018). The (in)effectiveness of EU benchmarking mechanism in the Western Balkan. *Reforming from the Bench - Marking offside*. Skopje: European Policy Institute (EPI).
- Jong, E and Christian B, (2011). "Does Corruption Discourage International Trade?" in *European Journal of Political Economy*. 27. pp. 385-398.
- Kaufmann, D. (2015). Corruption: The facts. *Foreign Policy*, 107, 114-131.
- Kaufmann, Daniel and Aart Kray, Massimo Mastruzzi, (2010). "The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues". *World Bank Policy Research Paper No. 5430*. p.31.
- Martin, M. (2006) 'Franchir l'infranchissable? Coopération judiciaire et reconnaissance mutuelle dans un espace européen de justice, liberté, et sécurité', *Cultures & Conflits*, (62), pp. 63-77

Martin, M. (2006) 'Franchir l'infranchissable? Coopération judiciaire et reconnaissance mutuelle dans un espace européen de justice, liberté, et sécurité', *Cultures & Conflits*, (62), pp. 63–77.

McKinney, J.A., & Moore, C.W. (2008). International bribery: Does a written code of ethics make a difference in perceptions of business professionals. *Journal of Business Ethics*, 79, 103-111.

Möstl, M. (2010) 'Preconditions and Limits of Mutual Recognition', *Common Market Law Review*, 47, pp. 405–436.

Möstl, M. (2010) 'Preconditions and Limits of Mutual Recognition', *Common Market Law Review*, 47, pp. 405–436.

Priborsky, M. (2012) 'The European Union and The UN Convention against corruption', *Eucrim*, (2012–1), pp. 34–38.

Priborsky, M. (2012) 'The European Union and The UN Convention against corruption', *Eucrim*, (2012–1), pp. 34–38.

Salazar, L. (2012) 'Monitoring International Instruments against Corruption', *Eucrim*, (2012/1), pp. 20–24.

Sanfey, P. and Milatovic, J. (2018). *The eastern Balkans in transition: diagnosing the constraints on the path to a sustainable market economy*. London: European Bank of Reconstruction and Development (EBRD).

Santangelo, B., Stein, G., & Jacobs, M. (2007). The Foreign Corrupt Practices Act: Recent cases and enforcement trends. *Journal of Investment Compliance*, 8(3), 31-55.

Seconds, M. (2017) 'Les apports de la loi du 9 décembre 2016 à l'anticorruption', *Droit pénal*, 2, pp. 13–18.

Shleifer, A., & Vishny, R. W. (2016). Corruption. *Quarterly Journal of Economics*, 108, 599-617.

Svensson J. (2003). Who must pay bribes and how much? Evidence from a cross-section of firms. *Quarterly Journal of Economics* 118, 207-230.

TNS political and social (2017) Flash Eurobarometer 457: Businesses' attitudes towards corruption in the EU.

Van Rijckeghema, C., & Weder, B. (2001). Bureaucratic corruption and the rate of temptation: do wages in the civil service affect corruption, and by how much? *Journal of Development Economics*, 65, 307-331.

Voyer, P. A., & Beamish, P. W. (2014). The effect of corruption on Japanese foreign direct investment. *Journal of Business Ethics*, 50: 211-224.

CRISTI DANILET, Korrupsioni dhe antikorrupsioni në sistemin e drejtësisë, Shkurt 2011, Tiranë.

KËSHILLI I MINISTRAVE, Republika e Shqipërisë, Plan veprimi për parandalimin dhe luftën kundër korrupsionit 2003-2004, Tiranë, SHQIPËRI KORRIK 2003.

FONDACIONI INSTITUT SHOQËRIA E HAPUR – MAQEDONI, MAQEDONIA DHE KORRUPSIONI, Gjendja dhe sfidat, konferenë e dytë, 10 Nëntor 2004.